

Π.3.2.5 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Γ΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Θουκυδίδης, «Περικλέους Επιτάφιος», 2. 34 - 47

Τίτλος:

«Παράδοση και πρωτοτυπία στον “Περικλέους Επιτάφιο”
του Θουκυδίδα»

Συγγραφή: ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΛΚΑΣ

Εφαρμογή: ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΝΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Παράδοση και πρωτοτυπία στον «Περικλέους Επιτάφιο» του Θουκυδίδη

Δημιουργός

Λάμπρος Πόλκας

Εφαρμογή

Πασχαλίνα Παλαιοχωρινού

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Γενικής Παιδείας

Τάξη

Γ΄ Λυκείου

Χρονολογία

Από 5-2-2015 έως 27-2-2015

Σχολική μονάδα

2^ο ΓΕΛ Συκεών Θεσσαλονίκης

Διδακτική/Θεματική Ενότητα

Θουκυδίδης, «Περικλέους Επιτάφιος», 2. 34-47.

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

—

Χρονική διάρκεια

5 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: [CmapTools](#), GoogleDocs / Drive, ιστολόγιο μαθήματος.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για την εκτέλεση των δραστηριοτήτων του προκειμένου σεναρίου, απαιτούνται: στον φυσικό χώρο του εργαστηρίου πληροφορικής ένας κεντρικός εξυπηρετητής, με τον οποίο συνδέονται μέσω τοπικού δικτύου έξι υπολογιστικοί σταθμοί εργασίας με σύνδεση στο διαδίκτυο. Όλοι οι υπολογιστές (κατά προτίμηση με Windows 7) έχουν εγκαταστημένα εργαλεία του Office.

Απαραίτητη, επίσης, είναι η εγκατάσταση στους σταθμούς εργασίας του λογισμικού [CmapTools](#) (version: 5.04.02), που επικοινωνεί με τον εγκατεστημένο CmapServer του λογισμικού στον κεντρικό εξυπηρετητή. Οι μαθητές έχουν εξασφαλισμένη πρόσβαση σε φάκελο του λογισμικού [CmapTools](#) («ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ») που περιέχει ημιτελώς προδιαμορφωμένους χάρτες του εκπαιδευτικού και σχετικό υλικό ως υπερσυνδέσμους. Ο φάκελος αυτός, όταν οι μαθητές ολοκληρώσουν τις δραστηριότητές τους, τοποθετείται από τον εκπαιδευτικό στον *διαδικτυακό τόπο* “place” IHMC Public Cmaps (2) του λογισμικού CmapTools. Είναι, έτσι, προσβάσιμος σε όλους, με διαδικτυακή διεύθυνση, ενώ οι μαθητές μπορούν να επαναχρησιμοποιούν το υλικό για συμπληρωματικές ή νέες δραστηριότητες.

Εξάλλου, προϋποτίθεται ότι οι μαθητές διαθέτουν λογαριασμούς στο Google και έχουν μέσω λογαριασμών εξασφαλισμένη πρόσβαση στα έγγραφα Google / Drive του μαθήματος, όπου συνεπεξεργάζονται προδιαμορφωμένα αρχεία τα οποία τους υποδεικνύει ο εκπαιδευτικός στον φάκελο «ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΛΟΓΟΣ_ΣΕΝΑΡΙΟ».

Λογαριασμούς προϋποτίθεται ότι διαθέτουν οι μαθητές (ατομικούς ή ανά ομάδες) στη εικονιστική βιβλιοθήκη Flickr, προκειμένου να έχουν πρόσβαση στη θησαυρισμένη συλλογή εικόνων “group list Epitaph”, που περιέχει αρχαιολογικές όψεις του επιτάφιου λόγου. Η συλλογή αυτή έχει διαμορφωθεί από προηγούμενο σενάριο εκπαιδευτικής επίσκεψης στον Κεραμεικό.

Όλες, τέλος, οι δραστηριότητες και οι εργασίες των μαθητών δημοσιεύονται σε ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος, με τίτλο «Περικλέους “Επιτάφιος”»:

παράδοση και πρωτοτυπία», στον τύπο των υπερσυνδέσμων, ώστε να είναι διαθέσιμοι στο εκπαιδευτικό κοινό και συγκεντρωμένοι σε έναν τόπο, προκειμένου να εμπλουτίζονται με νέες δραστηριότητες των μαθητών.

Όσον αφορά τον εκπαιδευτικό, προϋποτίθεται ότι γνωρίζει να αξιοποιεί τους προαναφερθέντες πόρους και ότι έχει συστηματικά προετοιμαστεί κυρίως ως προς τα ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας και τα υποστηρίγματα, τα οποία έχει έτοιμα με την έναρξη του σεναρίου, προκειμένου οι μαθητές να εκτελέσουν με βάση αυτά τις δραστηριότητες και τις εργασίες τους.

Επίσης, προϋποτίθεται ότι οι μαθητές είναι εξοικειωμένοι, από προηγούμενες δραστηριότητες, με τη διαχείριση των προαναφερθέντων πόρων. Έχουν, ακόμη, διδαχθεί και αφομοιώσει την ύλη σχετικά με τον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη, έχουν επισκεφθεί μάλιστα το δημόσιο σήμα του Κεραμεικού και δέχονται να δοκιμαστούν σε εναλλακτικές διδακτικές δοκιμές με τις ΤΠΕ. Δεν διαφέρουν, τέλος, σημαντικά ως προς τα γνωστικά τους στιλ, τα εθνοτικά και τα κοινωνικοοικονομικά τους χαρακτηριστικά

Αρχικά διαμορφώθηκαν οι ψηφιακές προϋποθέσεις εφαρμογής του σεναρίου(εγκατάσταση του λογισμικού Cmap Tools, Google Drive, διαμόρφωση ενός φακέλου με τη θησαυρισμένη συλλογή εικόνων από την εικονιστική βιβλιοθήκη Flickr, group list Epitaph εξαιτίας της απροθυμίας και της άρνησης των μαθητών να δημιουργήσουν λογαριασμούς). Στο Γ4 που εφαρμόστηκε το σενάριο διδάσκω μόνο αυτό το μάθημα. Η μονόωρη παρουσία μου στη τάξη εβδομαδιαίως λειτούργησε κατά κάποιο τρόπο αρνητικά, γιατί δεν είχα ευελιξία στο χρόνο και την εξοικείωση και επαφή με τους μαθητές που θα επιθυμούσα. Επέλεξα να εφαρμόσω το σενάριο, όταν βρισκόμουν στην ενότητα 40 και είχαμε ήδη μία διαμορφωμένη αντίληψη για το έργο. Ως προς την επίσκεψη στον Κεραμεικό, επειδή κάτι τέτοιο ήταν ανέφικτο και ασύμβατο γεωγραφικά και χρονικά, επιλέχτηκε η λύση της παρακολούθησης ενός ιστορικού αφιερώματος [«Μετα-Μουσείο Κεραμεικός»](#)

Τέλος, τοποθέτησα το φάκελο 2^ο ΓΕΛ ΣΥΚΕΩΝ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ που περιέχει τους εννοιολογικούς χάρτες των μαθητών μου στο διαδικτυακό τόπο “place” IHMC Public Maps (2) του λογισμικού CmapTools.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Λάμπρος Πόλκας: «Παράδοση και πρωτοτυπία στον «Περικλέους Επιτάφιο» του Θουκυδίδη», Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, : Θουκυδίδη «Περικλέους Επιτάφιος», Γ΄ Λυκείου.

Το σενάριο αντλεί

-

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο προκείμενο σενάριο οι μαθητές, με βάση τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους στο σύνολο του έργου «Περικλέους Επιτάφιος» του Θουκυδίδη (431 π.Χ.), αναπαριστούν, πρώτα, και συγκρίνουν ανά ομάδες, ως μέλη κοινοτήτων πρακτικής, την παραδοσιακή μορφή και λειτουργία της ταφής, όπως αυτή περιγράφεται στον «Επιτάφιο» του ιστορικού και εξιστορείται σε δύο επικήδειες τελετουργίες της «Ιλιάδας» (ραψωδία Ω) και της «Οδύσσειας» (ραψωδία ω). Στη συνέχεια, διερευνούν κρίσιμα στοιχεία της διακειμενικής προοπτικής του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη, συγκρίνοντάς τον με πέντε επιταφίους λόγους: τον αποσπασματικό του Γοργία (πιθ. 421 - 416 π.Χ.), του Λυσία (392 π.Χ.), του «Μενέξενου» του Πλάτωνα (362 π.Χ.), του Δημοσθένη (338 π.Χ.) και του Υπερείδη (322 π.Χ.). Αξιοποιώντας ψηφιακούς πόρους που επιτρέπουν την εφαρμογή των θεωρητικών τους γνώσεων και δουλεύοντας σε περιβάλλοντα εννοιολογικής αναπαράστασης και συνεργατικής γραφής, οι μαθητές δημοσιεύουν το τελικό τους

έργο στο ιστολόγιο του μαθήματος. Δημιουργούν έτσι τη βάση, ώστε στο εξής το ενδιαφερόμενο εκπαιδευτικό κοινό να μπορεί να αξιοποιήσει το υλικό του σεναρίου σε μια διαφορετική, ωστόσο, προοπτική από αυτήν που χρησιμοποιείται κατά κανόνα σήμερα στο σχολείο (βλ. και παρακάτω): στην προοπτική, δηλαδή, που αντιμετωπίζει τον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη και ως λόγο που προϋποθέτει τη διαλεκτική του σχέση με την παράδοση, τη σύμβαση και, γενικότερα, με την κοινοτοπία.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Ως προς το ερμηνευτικό και μεθοδολογικό πλαίσιο, με το προκείμενο σενάριο επιλύονται τα επόμενα δύο, συμπληρωματικά μεταξύ τους, προβλήματα:

1. Ο επιτάφιος λόγος, ως επιτελεστικό κειμενικό είδος, χαρακτηρίζεται για τον παραδοσιακό του, προφορικό και λογοτυπικό, χαρακτήρα (Kennedy 1963: 154, Ziolkowsky 1985: 52, Derderian 2001: 161, Masek 2011: 21), αποτελώντας προϊόν μακρόχρονης μετασχηματιστικής εξέλιξης (υποκατάστασης, ενσωμάτωσης και αμφισβήτησης) σημαντικών τελετουργικών διαδικασιών, όπως λ.χ. ο θρήνος, τα εγκώμια και το ελεγειακό επιτύμβιο επίγραμμα, που συντηρούσαν, αφενός, τη συνοχή του οίκου και της ευρύτερης κοινότητας και αναπαρήγαγαν, αφετέρου, τους στενούς δεσμούς ανάμεσα στους ζωντανούς και τους νεκρούς (Burgess 1902: 147, Αναστασίου 2000: 5-6, Derderian 2001, Alexiou 2002: 66, Loraux 2006: 77-78, Masek 2011: 13-14).

Στο προκείμενο σενάριο οι μαθητές διερευνούν, καταρχάς, αυτήν την υποτιμημένη στο σχολείο εκδοχή του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη, κατανοώντας πως, ως φόρμα και περιεχόμενο, στη διαχρονική του διάσταση, είναι αγωνιστικό είδος επιτελεστικού λόγου, που δεσμεύει, χωρίς να διαγράφει, στοιχεία της αριστοκρατικής παράδοσης του οίκου και της

κοινότητας. Τα παραδοσιακά αυτά στοιχεία τα αξιοποιεί μετασχηματισμένα, προκειμένου να εξυπηρετήσει νέες, συλλογικές θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές ανάγκες της πόλης - κράτους (Derderian 2001: 165-175, Donnison 2009: 10, Logaux 2006: 78-91, 120, 306, Masek 2011: 14). Εξάλλου, δείχνεται στο προκείμενο σενάριο μεταξύ άλλων ότι ο επιτάφιος λόγος λειτούργησε ως σημαντικό εργαλείο πολιτικής συνοχής, την οποία, για να υπάρξει, χρειάστηκε, μέσω της επαναλαμβανόμενης προβολής γεγονότων και τελετουργικών διαδικασιών, να την απορροφήσει εντάσσοντάς την στη συλλογική μνήμη της πόλεως.

Στο πλαίσιο αυτό, η ανελαστικότητα των «κοινών τόπων» στον επιτάφιο λόγο όχι μόνο δεν είναι εμπόδιο ή «μονότονο μειονέκτημα» στην έρευνα ή τη διδασκαλία, όπως συνήθως νομίζεται, αλλά πολύτιμο στοιχείο για την ιστορική κατανόηση του περιεχόμενου του και μέσο προσδιορισμού των ορίων τής, λίγο πολύ, θεσμικά κατοχυρωμένης σε πολιτικό επίπεδο λειτουργίας του (Logaux, 2006: 281). Επιπρόσθετα, καθώς οι αξίες που επαινούσαν οι ρήτορες καθόριζαν το τι σήμαινε να είναι κάποιος Αθηναίος – και για να γίνει, ως γνωστόν, κάποιος αθηναίος πολίτης «δεν υπήρχε άλλος τρόπος από το να έχει ήδη υπάρξει» (Logaux, 1992: 157) – ο παγιωμένος τρόπος παρουσίασης της αδιατάρακτης σχέσης παρελθόντος – παρόντος στον επιτάφιο λόγο, του έδινε το κύρος της ημιεπίσημης εκδοχής της αθηναϊκής ιστορίας (Grethlein, 2010: 121).

2. Εξάλλου, ο προφορικός, επιτελεστικός ρητορικός λόγος του Θουκυδίδη «Περικλέους *Επιτάφιος*» μελετάται, διδάσκεται και εξετάζεται ως γραπτό κείμενο, στην προοπτική μάλιστα της πρωτότυπης διαφοράς / ανωτερότητάς του από άλλους, «συμβατικούς» ή πιο παραδοσιακούς, επιταφίους λόγους της κλασικής γραμματείας. Καθώς μάλιστα οι άλλοι επιτάφιοι (των Γοργία, Λυσία, Πλάτωνα, Δημοσθένη και Υπερείδη), όταν περιστασιακά

αναφέρονται, συγκρίνονται συνοπτικά για να αποδειχθούν κατώτεροι ή συμβατικοί, η διαφορά / ανωτερότητα του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη, ως κειμενικού είδους, προκύπτει λίγο πολύ στο κενό και δεν είναι δυνατόν να γίνει πλήρως κατανοητή (Ziolkowsky 1985: 7-8, Loraux 2006: 34, 37). Μια πιο ισότιμη, συγκριτική διερεύνηση του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη με άλλους, όπως αυτή που δοκιμάζεται στο προκείμενο σενάριο, μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν:

- ο Με πόση ακρίβεια αναπαράγεται η παραδοσιακότητα αυτή.
- ο Πώς και γιατί ο Θουκυδίδης παραλλάσσει την παράδοση.
- ο Σε τι ακριβώς συνίσταται η πρωτοτυπία της δικής του συμβολής.

Ως προς την αρχιτεκτονική του δόμηση, το προκείμενο σενάριο συντάσσεται με βάση τις αρχές του μαθησιακού σχεδιασμού “learning design”, επιχειρώντας να αντιστοιχίσει θεωρία, μεθόδους, πόρους και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, προκειμένου να υποστηριχθεί η δυναμική, ανοιχτή και διαλογική, διαδικασία μάθησης μέσω της ενεργητικής συμμετοχής των μαθητών (Πόλκας & Τουλούμης, 2012: 19).

Ως προς τις γενικές παιδαγωγικές και ψυχολογικές θεωρήσεις και τα διδακτικά μοντέλα μάθησης, το σενάριο εφαρμόζεται υπολογίζοντας:

1. *Τις εποικοδομιστικές (κοινωνικές) προσεγγίσεις μάθησης* (Mayes & de Freitas, 2007: 16-18).
2. *Την εγκαθιδρυμένη μάθηση* “situative (situated) learning”, σύμφωνα με τις αρχές της οποίας, ως εξ ορισμού κοινωνική διαδικασία, η μάθηση διεξάγεται μέσα σε ένα, συγκεκριμένο πάντοτε και πραγματικό, πλαίσιο πρακτικής (κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό), το οποίο με τη σειρά του επηρεάζει το τελικό αποτέλεσμα.

Και οι δυο προηγούμενες προσεγγίσεις εφαρμόζονται στο προκείμενο σενάριο με την αξιοποίηση του διαδικτυακού περιβάλλοντος εργασίας των εγγράφων Google (GoogleDocs) / Drive (βλ. και την ενότητα [Αξιοποίηση των ΤΠΕ](#))

3. Τις γνωστικές θεωρήσεις της μάθησης, οι οποίες συνδέονται, καταρχάς, με το μοντέλο της προκαταβολικής οργάνωσης “advance organizers”, που ανάγεται στην αρχή του Ausubel ότι η μάθηση έχει νόημα υπό την προϋπόθεση ότι μία νέα έννοια ή ιδέα συσχετίζεται με τις προϋπάρχουσες που είναι αποθηκευμένες στη γνωστική δομή του μαθητή (για τις εφαρμοζόμενες θεωρίες μάθησης, βλ. και την ενότητα [Διδακτικές πρακτικές](#)).

Το εργαλείο [CmapTools](#) (version 5.04.02), που αξιοποιείται στο προκείμενο σενάριο, χρησιμοποιείται ως μετα-οργανωτής “post organizer”: ως οπτικό, δηλαδή, μέσο ανακεφαλαίωσης της ύλης, μετά το πέρας της συμβατικής διδασκαλίας μιας μαθησιακής ενότητας (εδώ του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη) (Hall et al. , 1999). Οι δραστηριότητες που εκτελούν στο προκείμενο σενάριο οι μαθητές με τον εννοιολογικό χάρτη στηρίζονται στην τεχνική παροχής εκ μέρους του εκπαιδευτικού ενός προδιαμορφωμένου, αλλά ημιτελούς πλαισίου εργασίας, το οποίο πρέπει να συμπληρωθεί και να ολοκληρωθεί από τους μαθητές. Αποτρέπεται έτσι ο κίνδυνος αφενός της σπατάλης χρόνου εκ μέρους των μαθητών σε τεχνολογικές εργασίες και αφετέρου ο αποπροσανατολισμός τους από την επίτευξη του κύριου στόχου της δραστηριότητας (Chang, et al. 2002) (βλ. και την ενότητα [Αξιοποίηση των ΤΠΕ](#)).

Ως προς τον τρόπο με τον οποίο δουλεύουν οι μαθητές, υιοθετείται το μοντέλο της συνεργατικής μάθησης με την υποστήριξη του υπολογιστή σε ομάδες, καθώς αυτό στοιχίζεται προς τις προηγούμενες εφαρμοζόμενες στο σενάριο θεωρίες και προσεγγίσεις μάθησης, ενώ παράλληλα ευνοείται από τους αξιοποιούμενους στο προκείμενο σενάριο ψηφιακούς πόρους και τα χρησιμοποιούμενα ψηφιακά περιβάλλοντα.

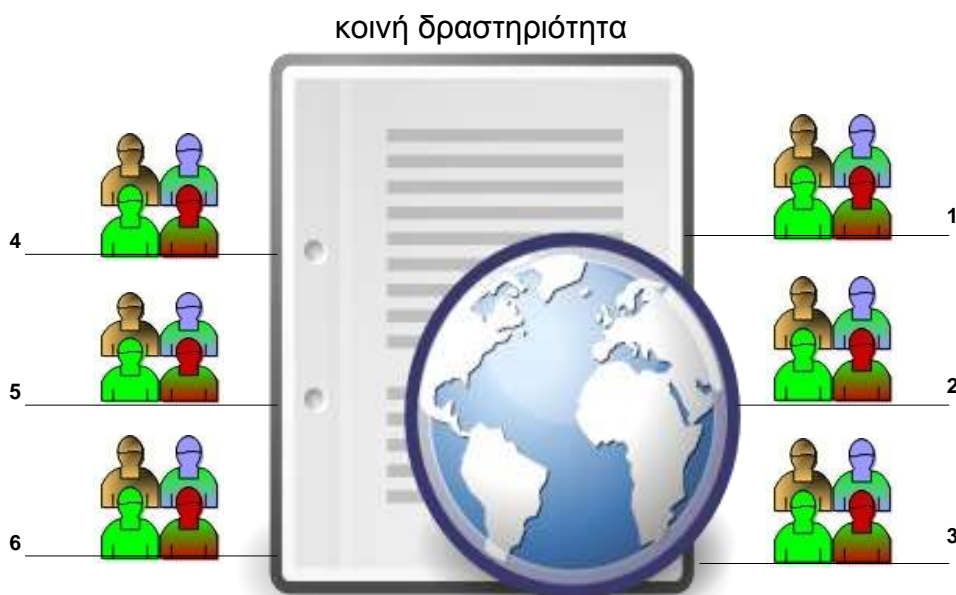
Το εφαρμοζόμενο μοντέλο, στην απλή του, όχι ωστόσο και εξ ορισμού αποτελεσματική του εκδοχή, συγκροτείται από τα επονομαζόμενα *σενάρια συνεργασίας* “collaborative / cooperation scripts”, τα οποία αναφέρονται στη δόμηση και διαμόρφωση της διεπίδρασης που υφίσταται ανάμεσα σε ομάδες μαθητών, οι οποίοι συνεργάζονται στο πλαίσιο υποστηριγμένων (μερικώς ή ολικώς) από τον υπολογιστή συνεργατικών περιβαλλόντων μάθησης (Weinberger, 2003). Τέτοιου είδους δομές σεναριακής διεπίδρασης ενεργοποιούνται στο προκείμενο σενάριο από τον εκπαιδευτικό, προκειμένου και ενόψει της υποστηρικτικής του καθοδήγησης να επιτευχθούν τρεις κεντρικές κατηγορίες δομημένης συνεργασίας: α) η εμπλοκή των μαθητών σε συγκεκριμένους τύπους διαλογικών δραστηριοτήτων (“specifying”), β) η τήρηση προκαθορισμένων, λίγο πολύ, διαδοχών δράσεων (“sequencing”), γ) η ανάληψη/κατανομή συγκεκριμένων ρόλων εκ μέρους των μαθητών (“assigning roles”).

Θεωρητικά στο προκείμενο σενάριο οι είκοσι τέσσερις μαθητές και μαθήτριες της Γ΄ τάξης ενός λυκείου, με τη διαμεσολαβητική παρουσία του εκπαιδευτικού, διακρίνονται σε έξι ομάδες των τεσσάρων μελών, που μπορεί να διαφέρουν, κατά το δυνατόν, ως προς το φύλο, τις γνωστικές τους ικανότητες και το στιλ μάθησης. Το συνεργατικό αυτό σχήμα εργασίας προϋποτίθεται εδώ ότι είναι οικείο στους μαθητές από προηγούμενες δραστηριότητες επίσκεψης στον Κεραμικό, και έχει καθοριστεί, ως εκ τούτου, πριν από την έναρξη του σεναρίου. Κάθε ομάδα, συμβουλευείται το δικό της ηλεκτρονικό Φύλλο Εργασίας ([Φύλλο Εργασίας 1](#), [Φύλλο Εργασίας 2](#), [Φύλλο Εργασίας 3](#), [Φύλλο Εργασίας 4](#), [Φύλλο Εργασίας 5](#), [Φύλλο Εργασίας 6](#)), που υπάρχει στα έγγραφα Google / Drive, εκτελώντας το μερίδιο μιας κοινής δραστηριότητας ([Εικόνα 1](#)). Υπάρχει, έτσι, στενή αλληλεξάρτηση μεταξύ των εργασιών που επιτελούν οι ομάδες, προκειμένου να παραχθεί ένα τελικό αποτέλεσμα, και, κατ’ επέκταση, συνυπευθυνότητα.

Στο εσωτερικό κάθε ομάδας ορίζονται από τους ίδιους τους μαθητές τέσσερις ρόλοι: α) του εκπροσώπου-συντονιστή, ο οποίος ανταλλάσσει απόψεις και απορίες για τη δραστηριότητα της ομάδας του είτε με τον εκπαιδευτικό είτε με μέλη άλλων ομάδων, β) του πρακτικογράφου, ο οποίος καταγράφει/σημειώνει εκκρεμή ζητήματα και αντιδράσεις της ομάδας τους στα ζητούμενα της δραστηριότητας, γ) του χειριστή, ο οποίος επεξεργάζεται το υλικό της ομάδας στα ψηφιακά περιβάλλοντα και μέσα, δ) του παρουσιαστή, ο οποίος αναλαμβάνει, όποτε ζητηθεί, την παρουσίαση του έργου της ομάδας του.

Τέλος, η αξιολόγηση του έργου των μαθητών γίνεται διπλά: α) «διαμορφωτικά», μέσω της ανατροφοδότησης που παίρνουν οι ομάδες από τον εκπαιδευτικό, όταν εκτελούν τις δραστηριότητές τους, και β) «αθροιστικά», από τον εκπαιδευτικό, στο τέλος της εκτέλεσης των δραστηριοτήτων των ομάδων, με διπλή, ηλεκτρονική κλίμακα κριτηρίων επίδοσης, που ελέγχει το αποτέλεσμα μάθησης ανά ομάδα και τη διαδικασία μάθησης ανά μαθητή.

Εικόνα 1: Σχήμα συνεργασίας ομάδων

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να συνειδητοποιήσουν ότι ο «Επιτάφιος» του Θουκυδίδη δεν είναι μόνο πρωτότυπο έργο και μυστηριακό γέννημα μιας «μεγαλοφυΐας», αλλά και προϊόν μακρόχρονων, μετασχηματιστικών, πολιτιστικών και πολιτικών εξελίξεων και αλλαγών, που επηρέασαν καθοριστικά τη μορφή και την επιτελεστική λειτουργία του.
- Να κατανοήσουν ότι κειμενικά είδη της ελληνικής αρχαιότητας μπορούν να πραγματεύονται το ίδιο θέμα, το διαχειρίζονται ωστόσο με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με την επικοινωνιακή λειτουργία που επιτελούν στο πλαίσιο της εποχής τους, υπακούοντας στις εκάστοτε συμβάσεις του γραμματειακού γένους και είδους, καθώς επίσης στις προσδοκίες των ακροατηρίων τους.
- Να είναι σε θέση να παρακολουθούν τις αναγκαστικές μεταλλάξεις (μορφής και περιεχομένου) που συμβαίνουν στα κοινά θέματα που πραγματεύονται τα διαφορετικά κειμενικά είδη (π.χ. το έπος και η ρητορική) της κλασικής γραμματείας μέσα στην εξελικτική διάρκεια του ιστορικού χρόνου.
- Να βιώσουν ότι ο λόγος στα κείμενα δεν εξελίσσεται μέσα από τη συρραφή ετερόκλητων και αυθόρμητων περιόδων – προτάσεων, αλλά ότι συντίθεται και από τυπικώς επαναλαμβανόμενο υλικό, κατοχυρωμένο στα *γνωστικά σχήματα* “mental scripts” της βιογλωσσικής εμπειρίας όλων των ανθρώπων.
- Να τροποποιήσουν κοινόχρηστες αντιλήψεις τους όσον αφορά τον συμβατικό και μνημειακό χαρακτήρα του επιταφίου λόγου, συνειδητοποιώντας ότι το υλικό του διευθετείται σύμφωνα με συγκεκριμένους κοινούς τόπους, προκειμένου να διευκολυνθεί η επικοινωνιακή καταλληλότητα και αποτελεσματικότητα της επιτελεστικής του λειτουργίας.

- Να αποδεχτούν τη συναγωνιστική ισοτιμία των επιταφίων λόγων, αναγνωρίζοντας και αξιολογώντας πώς μετασχηματίζονται ανάλογα με την ιστορική πραγματικότητα στην οποία αναφέρονται και τις προθέσεις των δημιουργών / συντακτών τους.
- Να συναισθανθούν ότι οι μηχανισμοί αναπαραγωγής συλλογικής μνήμης, όπως προβάλλονται στους επιταφίους λόγους, καθορίζουν λίγο πολύ το πώς οι γενιές στη διαδοχή τους αποκτούν πρόσβαση στη συλλογική αυτή μνήμη και το νόημά της.
- Να διαπιστώσουν τις σχέσεις καταγωγής που συντηρούνται ανάμεσα στον επιτάφιο λόγο και στα ομηρικά έπη ως προς το στοιχείο του επικήδειου θρήνου, δίνοντας έμφαση στις υποχρεωτικές αλλαγές που συνέβησαν κατά την εξελικτική πορεία που γνώρισε η ευ-λογία / εγκώμιο του ενός, επωνύμου πεσόντος στη μάχη ήρωα της αριστοκρατικής, αρχαϊκής εποχής στους πολλούς, ανώνυμους πεσόντες οπλίτες της δημοκρατικής πόλης - κράτους των κλασικών χρόνων.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να ενισχύσουν τις προσληπτικές τους ικανότητες ως προς τη μετάφραση των κλασικών κειμένων, συνεκτιμώντας τον σχετικό της και αυτόνομο –ανάλογα με την ιστορία και τα μεταφραζόμενα κειμενικά γένη και είδη- χαρακτήρα.
- Να ενισχύσουν τις ικανότητές τους στη μεταφορά του γραμμικού κειμένου από τη χρονική / γραμμική διάστασή του στη χωρική / τοπική του.
- Να καλλιεργήσουν τις αναγνωστικές δεξιότητες ανάλυσης και σύνθεσης των κλασικών κειμένων, συνδυάζοντας στη μελέτη και αξιολόγηση της αξίας τους τη μορφή με το περιεχόμενο.

- Να εφαρμόσουν προϋπάρχουσες γνώσεις τους όσον αφορά τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιούνται στον επιτάφιο λόγο και τη διάγνωση της σκοποθεσίας της επιχειρηματολογίας του αγορητή.
- Να αναπτύξουν τις ερμηνευτικές δεξιότητές τους στη σύγκριση θεματικών ενοτήτων (μικρής, μεσαίας και μεγάλης έκτασης) ανάμεσα στους επιταφίους λόγους και γενικότερα στα κείμενα που διαβάζουν.
- Να ασκηθούν στην κατάλληλη επιλογή, τη σύγκριση και την αξιολόγηση κειμενικών θεμάτων και οπτικών αναπαραστάσεων.
- Να δημιουργούν πολυτροπικά κείμενα στα οποία ο λόγος να βρίσκεται σε στοιχειώδη συνάφεια με τις εικονιστικές του αναπαραστάσεις.

Γραμματισμοί

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να ενισχύσουν και να εφαρμόσουν τις αναγνωριστικές ικανότητες σύγκρισης των κλασικών κειμένων που πραγματεύονται ένα κοινό θέμα, ερμηνεύοντας αναλογίες και διαφορές τους ανάλογα με το είδος λόγου στο οποίο εντάσσονται και τα συμφραζόμενα της εποχής στην οποία αναφέρονται.
- Να ενισχύσουν τις δεξιότητές τους στη συνεργατική παραγωγή λόγου, δουλεύοντας σε ομάδες και αξιοποιώντας διαδικτυακούς εκπαιδευτικούς πόρους (ανάγνωσης, γραψίματος και οπτικών αναπαραστάσεων).
- Να τροποποιήσουν παγιωμένες προκαταλήψεις που αναφέρονται σε «αντίθετα» και ετεροβαρώς αξιολογημένα ζεύγη της «σύμβασης-πρωτοτυπίας», αποδεχόμενοι, αν όχι τη σχέση ισοτιμίας και συνύπαρξής τους, την εξάρτηση της δεύτερης από την πρώτη.
- Να αντιστοιχίζουν επακριβώς (για ουσιαστικούς και όχι διακοσμητικούς λόγους) τα κείμενα με τις εικόνες τους, συνειδητοποιώντας την αυτόνομη αλλά και όχι εντελώς ανεξάρτητη λειτουργία τους.

- Να αποκτήσουν επίγνωση για τον μηχανισμό παραγωγής των τυπικών στοιχείων σύνθεσης και διάδοσης του επιταφίου λόγου, στα οποία στηρίζονται τόσο η αποτελεσματικότητα της ρητορικής του τέχνης – τεχνικής όσο και η πολιτική λειτουργία και ιδεολογία του.
- Να αναστοχαστούν για τους μηχανισμούς με τους οποίους, μέσα από τον επιτάφιο λόγο, δημιουργήθηκαν και αναπαρήχθησαν συγκεκριμένα είδη ταυτοτήτων των πολιτών της κλασικής Αθήνας, αναλογιζόμενοι αν και πώς θα μπορούσαν να εντάξουν σήμερα στις ταυτότητες αυτές και τις δικές τους.
- Με παράδειγμα την ανάγνωση των επιταφίων λόγων, να διαβάζουν τα κλασικά κείμενα στην προοπτική της κριτικής ερμηνευτικής, χωρίς να απορροφώνται εντελώς από το αξιακό περιεχόμενό τους, αλλά και χωρίς να τα προσεγγίζουν από εξαιρετικά μεγάλη απόσταση.
- Να καλλιεργήσουν τα αισθήματα της αλληλεξάρτησης, συνυπευθυνότητας και αυτορρύθμισης στην εκτέλεση του έργου τους, με την επίγνωση ότι αυτό έχει μόνιμο και δημόσιο εκπαιδευτικό χαρακτήρα.

Διδακτικές πρακτικές

Στον βαθμό που οι διδακτικές πρακτικές αντικατοπτρίζουν τις δεξιότητες και τις στάσεις των υιοθετούμενων θεωρητικών προσεγγίσεων, στο προκείμενο σενάριο:

1. Με βάση τις υιοθετούμενες *επικοινωνιακές (κοινωνικές) προσεγγίσεις μάθησης* που αναφέρθηκαν προηγουμένως, οι μαθητές:
 - Καλλιεργούν διαλογικές σχέσεις επικοινωνίας μεταξύ τους και με τον εκπαιδευτικό.
 - Ασκούνται δουλεύοντας σε διερευνητικά, συνεργατικά και διαμεσολαβητικής υποστήριξης περιβάλλοντα μάθησης, που ευνοούν τη δοκιμή, τη διαμοιρασμένη εξερεύνηση, την κοινωνική αλληλεπίδραση, την ανάδυση νέων γνώσεων μέσα από προϋπάρχουσες και την εφαρμοσμένη γνώση.

- Ενθαρρύνονται στο να μπορούν, με τη διαμεσολαβητική υποστήριξη του εκπαιδευτικού στον τύπο της φθίνουσας καθοδήγησης, να φτάσουν πέρα από αυτό που μπορούν να πετύχουν.
2. Με βάση τις υιοθετούμενες αρχές της εγκαθιδρυμένης μάθησης που αναφέρθηκαν προηγουμένως, οι μαθητές:
- Μαθαίνουν να αυτενεργούν, δουλεύοντας σε κοινότητες πρακτικής (Lave & Wenger 2005: 79), η αποτελεσματική λειτουργία των οποίων εξαρτάται περισσότερο από τις προσωπικές ικανότητες –δεξιότητες τους στην εξελισσόμενη, εμπράγματη συμμετοχή και λιγότερο από τις σχέσεις τους με την ίδια τη δραστηριότητα.
 - Εθίζονται στο να μετατοπίζουν στην πράξη το ενδιαφέρον τους από τη μηχανιστική διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων τους στο σχεδιασμό της επιτυχούς πρακτικής τους (Mayes & de Freitas, 2007: 18 -20).
3. Με βάση τις υιοθετούμενες γνωστικές θεωρήσεις της μάθησης που αναφέρθηκαν προηγουμένως, οι μαθητές:
- Αναπτύσσουν δεξιότητες αναπαράστασης των γνώσεών τους με εξωτερικά μέσα, συνδέοντάς το νέο με το ήδη εγνωσμένο.
 - Εμπλέκονται σε διεργασίες αναλυτικές, συνθετικές και μεταγνωστικές, τροποποιώντας γνώσεις οι οποίες είτε μένουν αδρανείς και ατελείς είτε είναι εσφαλμένες (Πόλκας, 2007).

Κατά τη διάρκεια εφαρμογής του σεναρίου, αναπτύχθηκε η συνεργασία και η συνεισφορά των μελών των ομάδων. Ειδικότερα, αναπτύχθηκαν διαλογικές σχέσεις κυρίως μεταξύ των μαθητών αλλά και με τη διδάσκουσα. Οι μαθητές με τη διαμεσολαβητική υποστήριξη της διδάσκουσας εμπλούτισαν τους εννοιολογικούς χάρτες λεκτικά και οπτικά και εμβάθυναν στις έννοιες παράδοση και πρωτοτυπία μέσα από τη μελέτη των ομηρικών επών αλλά και της κλασικής γραμματείας. Οι δραστηριότητες του σεναρίου είχαν θετικό αντίκτυπο στους μαθητές (ενίσχυση

συγκριτικών, αναγνωστικών, ερμηνευτικών δεξιοτήτων), αλλά και στη διδακτική προσέγγιση του μαθήματος (αξιοποίηση των ΤΠΕ, μοντέλο συνεργατικής μάθησης με την υποστήριξη του υπολογιστή σε ομάδες ξεκάθαρα μαθητοκεντρικό).

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η επιλογή του θέματος του προκείμενου σεναρίου αφορμάται από το γεγονός ότι ο «Επιτάφιος» του Θουκυδίδη, έτσι όπως αποτυπώνεται στο σχολικό εγχειρίδιο και, κατ' επέκταση, στη διδασκαλία και την εξέταση, αντιμετωπίζεται ως «μοναδικό σε παιδευτική σημασία περιεχόμενο λόγου», του οποίου «η μνημειακή μορφή του δικαιολογούν απόλυτα το θαυμασμό που έχει προκαλέσει από την εποχή που γράφηκε ως σήμερα» (βλ. [Εισαγωγή σχολικού εγχειριδίου, σελ. 8-9](#)). Το έργο, εδώ, του ιστορικού αντιμετωπίζεται στατικά, με διαχρονικής εμβέλειας (αμετακίνητες και अपαράλλαχτες στον χρόνο) ιδέες, κυρίως πολιτικής πρακτικής, οι οποίες δε χρειάζεται να συζητηθούν, αλλά να γίνουν μόνο αντικείμενο θαυμασμού και μίμησης από τους μαθητές. Με αυτήν, ωστόσο, την προκατειλημμένη θέση της Εισαγωγής του σχολικού βιβλίου αναπαράγεται ένα μεγάλο χάσμα ανάμεσα στον εξιδεαλισμένο Θουκυδίδη και την πραγματικότητα (την τότε και τη σημερινή), εξαιτίας του ότι στηρίζεται σε ερμηνείες επιλεκτικές, βιαίως αποσπασμένες από τα οποιαδήποτε συγκείμενά τους και εκτός της ιστορίας. Το προκείμενο σενάριο αντιμετωπίζει, καταρχάς, αυτήν ακριβώς την προβληματική αρχή.

Επιπρόσθετα, παρά το γεγονός ότι αναφέρεται στην [Εισαγωγή του σχολικού εγχειριδίου, σελ. 12-13](#) ότι ο «Επιτάφιος» του Θουκυδίδη «δεν αποτελεί μεμονωμένο κείμενο», αλλά εντάσσεται σε «μια ρητορική παράδοση» και «έχει σταθερή δομή», ο μαθητής αναγνώστης, ενδεχομένως και ο εκπαιδευτικός, καλείται να υποψιαστεί μόνο αυτήν την παράδοση: άμεσα, μέσω δύο υποσημειώσεων (2 & 4), η πρώτη από

τις οποίες εξονομάζει μερικούς θρήνους των ομηρικών επών και η δεύτερη τους άλλους επιταφίους λόγους: έμμεσα, μέσω της ιδιοτυπίας του θουκυδίδειου επιταφίου.

Με το θέμα του προκειμένου σεναρίου αναδεικνύεται ακριβώς η σημασία που έχουν οι δύο υποσημειώσεις του σχολικού εγχειριδίου για την κατανόηση της ιδιοτυπίας του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη. Εφόσον, στον βαθμό που ο ιστορικός στον «Επιτάφιο» του, προκειμένου να πρωτοτυπήσει, θα έπρεπε να αποκλίνει από τους άλλους καθιερωμένους λόγους, όφειλε και να παρουσιάσει δικαιολογημένη τη δική του προσέγγιση, αντιπαρατιθέμενος προς τα άλλα αναμνησιακά είδη λόγου, και κυρίως προς τους άλλους δημόσιους επιταφίους (Grethlein, 2010: 221).

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Σε συνέχεια της προηγούμενης προβληματικής, το προκειμένο σενάριο αναλαμβάνει να εμπλουτίσει αφενός την ερμηνεία του θουκυδίδειου επιταφίου με την ανάλυση συμβατικών θεμάτων τα οποία, όπως αναφέρεται στο [Βιβλίο Εκπαιδευτικού, σελ. 17](#) «ενδεχομένως θα περνούσαν απαρατήρητα, ενώ η σημασία τους για την ερμηνεία του «Επιταφίου» κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική». Το σενάριο, αφετέρου, εξηγεί τη φιλοξενούμενη στο ίδιο βιβλίο, σελ. 31 αναφορά του Ι. Θ. Κακριδή (1981: 175) «πώς ο Θουκυδίδης κατορθώνει στα κοινότυπα θέματα [των άλλων επιταφίων] να δώσει καινούργια, απροσμέτρητη αξία».

Η κοινοτοπία, ωστόσο, αυτή, αναφέρθηκε προηγουμένως, δεν είναι παρά η στερεοτυπική δομή που εμφανίζουν οι επιτάφιοι, και είναι πολύτιμο ερμηνευτικό εργαλείο όχι για να αποκαλυφθεί «το μυστικό της μεγαλοφυΐας» του Θουκυδίδη, όπως συμπληρώνει ο Ι. Θ. Κακριδής (1981: 75), αλλά να αναδειχθεί ότι: ο «Επιτάφιος» του Θουκυδίδη, ως θεσμοποιημένο είδος λόγου της αθηναϊκής πόλης (Logaux, 2006: 27), δεν είναι τόσο πρωτότυπος όσο νομίζεται και, όπως ισχύει για την «αντισυμβατικότητα» των δημηγοριών και του δημόσιου σήματος (Hornblower 2003: 113, Masek 2011: 3), δεν πρέπει η πρωτοτυπία αυτή να μεγαλοποιείται.

Εξάλλου, όπως φαίνεται και από τα περιεχόμενα και σχόλια του σχολικού εγχειριδίου, η «μεγαλοφυΐα» του Θουκυδίδη προκύπτει προφανώς από την απόκλιση του απέναντι στην παράδοση, την οποία τηρούν, υποτίθεται, οι «άλλοι» επιτάφιοι. Όμως, δε διευκρινίζεται πουθενά σε τι ακριβώς συνίσταται η παράδοση αυτή, για να γίνει κατανοητή η απόκλιση. Με το προκείμενο σενάριο αποκαθίσταται, αν δεν προβληματοποιείται, η σχέση παράδοσης και πρωτοτυπίας στον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Με την αξιοποίηση του διαδικτυακού περιβάλλοντος εργασίας των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive) και των υπηρεσιών του (γραψίματος κυρίως και υπολογιστικών φύλλων), δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές, με βάση ένα προδιαμορφωμένο πλαίσιο εργασίας, να συνεργάζονται στον ίδιο χρόνο, σχολιάζοντας στο πλαίσιο των ομάδων τις εργασίες τους, να διορθώνουν και να αναστοχάζονται το έργο τους και να δημοσιεύουν στο διαδίκτυο το τελικό προϊόν τους, ενώ ο εκπαιδευτικός μπορεί να παρατηρεί την εξέλιξη της πορείας τους ή να επεμβαίνει ως σύμβουλος και καθοδηγητής, όποτε χρειάζεται. Οι μαθητές επιπρόσθετα - σε αντίθεση προς ό,τι παρέχεται από τις υπηρεσίες του [«Ψηφιακού Σχολείου»](#) για το εν λόγω μάθημα - συνεργάζονται σε ένα επαρκώς και ακριβώς δομημένο, υπερκειμενικό αλλά και διαδραστικό περιβάλλον, με βάση το οποίο μπορούν να χτίσουν τις εργασίες τους, ανταποκρινόμενοι στους συγκεκριμένους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν (Denton, 2012). Το περιβάλλον, τέλος, εργασίας των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive), όπως χρησιμοποιείται στο προκείμενο σενάριο, δεν είναι μόνο ένα εύκολο, σε σχέση με τον επεξεργαστή κειμένου, πρακτικό εργαλείο, αλλά και ένα ρευστό, διαλογικό και διερευνητικό περιβάλλον εργασίας ανάμεσα στους συγγραφείς-μαθητές και τα πάσης φύσεως κείμενα.

Από την άλλη μεριά, το εργαλείο [CmapTools](#), λειτουργώντας ως τοπογραφικός οδηγός στο προκείμενο σενάριο, υποστηρίζει τη δημιουργία συνδέσεων ανάμεσα σε

έννοιες, αντικείμενα, λειτουργίες και ιδέες, οι οποίες, οπτικοποιούμενες στον υπολογιστικό χάρτη, αναπαριστάνουν εξωτερικά την ενδιάθετη γνώση των μαθητών σε μια δομημένη «οπτική» γλώσσα. Επιπρόσθετα, με την αναπαράσταση των κειμενικών δομών και τυπικών εννοιών μέσω του CmapTools: α) υποστηρίζεται ο εκπαιδευτικός, ώστε να παρουσιάσει, ολιστικά και με οργανωμένο τρόπο στους μαθητές, εκτενείς και κατακερματισμένες στο κείμενο πληροφορίες, β) δίνεται στον εκπαιδευτικό η δυνατότητα να διαγνώσει / αξιολογήσει τον βαθμό και το είδος της αφομοιωμένης γνώσης από τους μαθητές, διαμορφώνοντας έτσι την ένταση και το είδος της διδακτικής συνέχειας και παρέμβασής του, γ) βοηθιούνται οι μαθητές στη δομημένη έκφραση της γνώσης τους, καθώς τους παρέχεται η δυνατότητα να δουν τον τρόπο και το αποτέλεσμα της σκέψης τους, δ) καθοδηγούνται στο να διαχωρίζουν τις πρωτεύουσες από τις δευτερεύουσες όψεις της κειμενικής πληροφορίας, οργανώνοντας τις σχέσεις τους σε οπτικούς μορφότυπους ή και συνδυάζοντας τον λόγο με το γραφικό σχήμα, ε) ευνοείται η συνεργασία των μαθητών στη διδασκαλία, ενώ εμπλουτίζεται η εργασία τους με υπερκείμενα, τοπικά ή από το διαδίκτυο, ώστε να ευνοούνται αφενός η μάθηση βασισμένη σε πηγές και, αφετέρου, η πολυπρισματική και εκφραστικά ευέλικτη προσέγγιση του απεικονιζόμενου θέματος.

Κατά τη διάρκεια εφαρμογής του σεναρίου, ακολουθήθηκαν σε γενικές γραμμές οι αρχικές οδηγίες του συντάκτη. Οι μαθητές αξιοποίησαν τα κείμενα, τις εικόνες, τους πίνακες και τους χάρτες, εργαζόμενοι στο διαλογικό και διερευνητικό περιβάλλον του Google Drive. Αν και αρχικά οι μαθητές ήταν αρνητικοί και δε γνώριζαν το λογισμικό Cmap Tools, στην πορεία ενθουσιάστηκαν. Αξιοποίησαν το λογισμικό για την εισαγωγή εικόνων, διαμόρφωσαν δεσμούς με λειτουργίες, ιδέες, επιτάφια έθιμα και αναγνώρισαν ως βασικό πλεονέκτημα του νέου για αυτούς λογισμικού, τη δυνατότητα οπτικοποίησης και οργάνωσης των πληροφοριών, ιδεών κ.α Τέλος, το ψηφιακό περιβάλλον εργασίας ευνόησε τη συνεργασία και τη συνεισφορά των μελών της ομάδας.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Γοργίας, [«Επιτάφιος»](#): [Απόσπασμα 6](#). Στο Diels, H. & W. Kranz. ⁶1952. *Die Fragmente der Vorsokratiker*, I-III: *Gorgias* (II). Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. Από το συλλογικό έργο των Στεφανόπουλου, Θ. Κ., Τσιτσιρίδη, Στ., Αντζουλή, Λ. & Γ. Κριτσέλη, *Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας* I-III. 2002. Αθήνα: ΟΕΔΒ, τ.1 [Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα - Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας].

Θουκυδίδη, [«Περικλέους Επιτάφιος»](#) Γ' Λυκείου

-[Εισαγωγή](#)

-[Βιβλίο Εκπαιδευτικού](#)

Κακριδής, Ι. Θ. 1981. «Ελλήνων Λόγου». Θεσσαλονίκη [ι. έ.] - Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 173-179. Στο Θουκυδίδη, «Περικλέους *Επιτάφιος*» Γ' Λυκείου: [Βιβλίο εκπαιδευτικού, 30-34](#).

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Δημοσθένης, «Επιτάφιος». Στο *Οι Επιτάφιοι λόγοι της ελληνικής αρχαιότητας*. 2004. Μτφρ. Θ. Γ. Μαυρόπουλος. Αθήνα: Πόντος, 204-220.

Λυσίας, «Επιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς». Στο *Οι Επιτάφιοι λόγοι της ελληνικής αρχαιότητας*. 2004. Μτφρ. Θ. Γ. Μαυρόπουλος. Αθήνα: Πόντος, 116-139.

Μαρωνίτης, Δ. & Λ. Πόλκας. 2007. [«Αρχαϊκή Επική Ποίηση: Από την *Ιλιάδα* στην *Οδύσσεια*»](#). *Αρχαιογνωσία και Αρχαιογλωσσία στη Μέση Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: ΚΕΕ / ΙΝΣ (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη) [Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα - Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]

«Ομήρου *Ιλιάς*», [ραψωδία Ω](#). Στο «Ομήρου *Ιλιάς*». Ραψωδίες Ν - Ω. 2010. Μτφρ. Δ. Ν. Μαρωνίτης. Αθήνα: Άγρα.

«Ομήρου *Οδύσσεια*», [ραψωδία ω](#). Στο «Ομήρου *Οδύσσεια*» 2006. Μτφρ. Δ. Ν. Μαρωνίτης. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ (Ιδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη).

Πλάτων, «Μενέξενος». Στο *Ευθύδημος εριστικός, ανατρεπτικός. Μενέξενος ή επιτάφιος, ηθικός*. 1993. Μτφρ. Φιλολογική Ομάδα του Κάκτου. Αθήνα: Κάκτος.

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

-Δημοσθένης, [«Επιτάφιος»](#). Στο *Ανθολόγιο Αρχαίων Ελληνικών Κειμένων*. 2006. Μτφρ. Α. Τυφλόπουλος – Επιμ. Δ. Ιακώβ. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

-Λυσίας, [«Επιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς»](#). Στο *Λυσίας III, Οι πανηγυρικοί του λόγοι*. 2004. Μετάφραση, περίληψη, σχόλια, ερμηνεία: Γ.Α. Ράπτης. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.

-Υπερείδης, [«Επιτάφιος»](#). Στο *Ανθολόγιο Αρχαίων Ελληνικών Κειμένων*. 2006. Μτφρ. Σ. Τσέλικας. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Υπερείδης, «Επιτάφιος». Στο *Οι Επιτάφιοι λόγοι της ελληνικής αρχαιότητας*. 2004. Μτφρ. Θ. Γ. Μαυρόπουλος. Αθήνα: Πόντος, 232-243.

Υποστηρικτικό / εκπαιδευτικό υλικό

Λογισμικά

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: [Ομηρικά Έπη Α΄ και Β΄ Γυμνασίου](#). [εφαρμογή υποστηρικτικού υλικού].

Φωτογραφίες / Εικόνες

[Group list Epitaph](#) [πηγή: Flickr - Photo Sharing]

Ιστοσελίδες

[CmapTools](#) [Λογισμικό κατασκευής εννοιολογικών χαρτών]

[GoogleDocs / Drive](#) [Συνεργατικά Έγγραφα Google]

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' Φάση:

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΑΣ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΑΣ

Δραστηριότητα 1η: Αναπαράσταση της επικήδειας τελετουργίας στην «Ιλιάδα» και την «Οδύσσεια» - 1 διδακτική ώρα (η 1^η) στο εργαστήριο πληροφορικής.

Περιγραφή: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών δημιουργούν έναν ολοκληρωμένο εννοιολογικό χάρτη, που περιλαμβάνει τα τυπικά μικροστοιχεία των έξι μοτίβων με βάση τα οποία αναπτύσσονται δύο επικήδειες τελετουργίες των ομηρικών επών: του Έκτορα στη ραψωδία Ω της «Ιλιάδας» και του Αχιλλέα στη ραψωδία ω της «Οδύσσειας». Για να δημιουργηθεί ο χάρτης αυτός, οι έξι ομάδες των μαθητών συμβουλευονται τα [ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας](#) τους και προβαίνουν στις εξής εργασίες:

α) Στα τυπικά μικροστοιχεία κάθε μοτίβου του χάρτη τοποθετούν ως υπερσυνδέσμους αντίστοιχα χωρία από τα μεταφρασμένα κείμενα των δύο επικήδειων τελετουργιών της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας».

β) Σε ένα τουλάχιστον μοτίβο ή τυπικό μικροστοιχείο του εννοιολογικού χάρτη τοποθετούν ως υπερσύνδεσμο μια σχετική αρχαιολογική εικόνα με τη λεζάντα της, που είναι, κατά προσέγγιση, σχετική με το θέμα του μοτίβου ή του μικροστοιχείου και την εποχή του (παράδειγμα η [Εικόνα 2](#) στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ).

Τρόπος εργασίας των ομάδων: Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να συμπληρώσει με τα τυπικά μικροστοιχεία του ένα μοτίβο από τις δύο επικήδειες τελετουργίες της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας» στον χάρτη. Συγκεκριμένα:

Η πρώτη ομάδα επεξεργάζεται την πλήρη αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους εικόνας και κειμένων) του μοτίβου «Προκαταρκτικά» και των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων του.

Η δεύτερη ομάδα επεξεργάζεται την πλήρη αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους εικόνας και κειμένων) του μοτίβου «Πρόθεση» και των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων του.

Η τρίτη ομάδα επεξεργάζεται την πλήρη αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους εικόνας και κειμένων) του μοτίβου «Εκφορά» και των τυπικών μικροστοιχείων του.

Η τέταρτη ομάδα επεξεργάζεται την πλήρη αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους εικόνας και κειμένων) του μοτίβου «Καύση» και των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων του.

Η πέμπτη ομάδα επεξεργάζεται την πλήρη αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους εικόνας και κειμένων) του μοτίβου «Τύμβος» και των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων του.

Η έκτη ομάδα επεξεργάζεται την πλήρη αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους εικόνας και κειμένων) του μοτίβου «Παρεπόμενα» και των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων του.

Πόροι: Οι έξι ομάδες των μαθητών έχουν πρόσβαση:

- Σε ημιτελή εννοιολογικό χάρτη του SmartTools, τον οποίο έχει ετοιμάσει ο εκπαιδευτικός και περιλαμβάνει τη διαδοχή των έξι μοτίβων της επικήδειας τελετουργίας στην «Ιλιάδα» και την «Οδύσσεια» και των τυπικών μικροστοιχείων τους, τα οποία πρέπει να συμπληρώσουν, όπως περιγράφηκε παραπάνω, οι μαθητές.
- Σε δύο μεταφρασμένα αποσπάσματα της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας» των εγγράφων Google / Drive, που έχει δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός. Οι μαθητές, συνεργαζόμενοι στο πλαίσιο της ομάδας τους, μπορούν να σχολιάζουν το περιεχόμενο και τα μέρη τους ή να τα

χωρίζουν σε τυπικές μικροενότητες στίζοντάς τα με διαφορετικά χρώματα. Επίσης, επιλέγοντας τις κατάλληλες μικροενότητες των μοτίβων και των μικροστοιχείων τους, μπορούν να τις αντιγράψουν, να δημιουργούν νέα κείμενα δικά τους στο GoogleDocs / Drive, που να περιέχουν μοτίβα και τυπικά μικροστοιχεία, και στη συνέχεια να τα τοποθετούν ως υπερσυνδέσμους στα μοτίβα του χάρτη τον οποίο θα ολοκληρώσουν.

- Σε συλλογή με εικόνες από αγγεία και τοπογραφίες, που βρίσκονται στο [Flickr](#), ([group list Epitaph](#)).

Επίτευξη προσδοκώμενων στόχων: Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές δοκιμάζονται στο κατά πόσο και πώς ανταποκρίνονται στην επίτευξη των εξής στόχων:

- Από το πεδίο [«Γνώσεις για τον κόσμο...»](#) στους στόχους [4](#) και [8](#).
- Από το πεδίο [«Γνώσεις για τη γλώσσα»](#) στους στόχους [1](#), [2](#), [3](#), [5](#), [6](#) και [7](#).
- Από το πεδίο [«Γραμματισμοί»](#) στους στόχους [2](#) και [4](#).

Δραστηριότητα 2η: Συγκριτικές παρατηρήσεις στα μοτίβα και τα τυπικά μικροστοιχεία της επικήδειας τελετουργίας στην «Ιλιάδα» και την «Οδύσσεια» - 1 διδακτική ώρα (η 2^η) στο εργαστήριο πληροφορικής.

Περιγραφή: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών προβαίνουν σε συγκριτικές και δικαιολογημένες διαπιστώσεις όσον αφορά τις αναλογίες και τις διαφορές που παρατηρούνται στην τυπολογία και τη λειτουργία των μοτίβων και των τυπικών μικροστοιχείων στις δύο επικήδειες τελετουργίες της «Ιλιάδας» (Ω) και της «Οδύσσειας» (ω).

Τρόπος εργασίας των ομάδων: Τα μέλη των έξι ομάδων, με βάση τα [ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας](#), εργάζονται ως εξής:

Η πρώτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Προκαταρκτικά» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η δεύτερη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Πρόθεση» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η τρίτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Εκφορά» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η τέταρτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Καύση» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η πέμπτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Τύμβος» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η έκτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Παρεπόμενα» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Όλες οι ομάδες οφείλουν να υπολογίσουν στις παρατηρήσεις τους τα εξής:

- Την παρουσία ή την απουσία ενός μοτίβου ή τυπικού μικροστοιχείου.
- Τη σύντομη ή διεκταμένη εμφάνισή του.
- Την αλλαγή θέσης του μοτίβου ή του τυπικού μικροστοιχείου στην τυπολογική νόρμα.
- Τον διασκορπισμό του μοτίβου ή του τυπικού μικροστοιχείου σε διαφορετικά μέρη της τυπολογικής νόρμας ή τη συνεκτική του εμφάνιση.

- Την πλήρη ή μερική μετάλλαξη και παραλλαγή ενός μοτίβου ή τυπικού μικροστοιχείου.
- Την αντανάκλαση της τυπολογικής υφής των μοτίβων και των τυπικών μικροστοιχείων στη λειτουργία και ιδεολογία της επικήδειας τελετουργίας των δύο ομηρικών επών.

Πόροι: Οι έξι ομάδες έχουν πρόσβαση σε [πίνακα](#) των εγγράφων Google (GoogleDocs/Drive), όπου και συμπληρώνουν τις στήλες «Αναλογίες», «Διαφορές», «Δικαιολόγηση», που αντιστοιχούν σε κάθε μοτίβο. Οι μαθητές, συνεργαζόμενοι στο πλαίσιο της ομάδας τους, μπορούν να σχολιάζουν το περιεχόμενο των παρατηρήσεών τους. Συμβουλευόμαστε, επίσης, τις εξής ειδικές και γενικές διαδικτυακές πηγές:

- Την ενότητα [ταφικά έθιμα](#) στο λογισμικό «Ομηρικά έπη».
- Τις ενότητες [«Ιλιάδα»](#) και [«Οδύσσεια»](#): [αναλογίες και διαφορές](#) και [το κλέος](#) από το ψηφιακό εγχειρίδιο [«Αρχαϊκή Επική Ποίηση»](#).

Επίτευξη προσδοκώμενων στόχων: Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές δοκιμάζονται στο κατά πόσο και πώς ανταποκρίνονται στην επίτευξη των εξής στόχων:

- Από το πεδίο [«Γνώσεις για τον κόσμο...»](#) στους στόχους [3](#), [4](#) και [8](#).
- Από το πεδίο [«Γνώσεις για τη γλώσσα»](#) στους στόχους [1](#) και [3](#).
- Από το πεδίο [«Γραμματισμοί»](#) στους στόχους [1](#) και [2](#).

Δραστηριότητα 3η: Αναπαράσταση της επικήδειας τελετουργίας στον «Περικλέους «Επιτάφιο»» του Θουκυδίδη - 1 διδακτική ώρα (η 3^η) στο εργαστήριο πληροφορικής.

Περιγραφή: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών δημιουργούν έναν ολοκληρωμένο εννοιολογικό χάρτη, που περιλαμβάνει τα περιεχόμενα των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων των μοτίβων με τα οποία περιγράφεται από τον Θουκυδίδη στον «Περικλέους Επιτάφιο» ο «πάτριος νόμος» της ταφής των νεκρών ([«Ιστορίες» 2.34](#)). Για να δημιουργηθεί ο χάρτης αυτός, οι ομάδες των μαθητών με βάση τα [ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας](#) τους, προβαίνουν στις εξής κοινές εργασίες:

α) Στα τυπικά μικροστοιχεία κάθε μοτίβου τοποθετούν ως υπερσυνδέσμους αντίστοιχα χωρία από το μεταφρασμένο κείμενο («[Ιστορίες](#)» 2. 34) του «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη.

β) Σε ένα τουλάχιστον μοτίβο ή τυπικό μικροστοιχείο του εννοιολογικού χάρτη τοποθετούν ως υπερσύνδεσμο μια σχετική αρχαιολογική εικόνα με τη λεζάντα της, που είναι κατά προσέγγιση σχετική με το θέμα του μοτίβου ή του μικροστοιχείου του και την εποχή του (παράδειγμα η [Εικόνα 3](#) στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ).

Τρόπος εργασίας των ομάδων: Επειδή στη δραστηριότητα αυτή τα μοτίβα της επικήδειας τελετουργίας, όπως περιγράφονται από τον Θουκυδίδη στον «Επιτάφιο» («[Ιστορίες](#)» 2.34), συρρικνώνονται σε τέσσερα, οι πρώτες τέσσερις ομάδες (1^η, 2^η, 3^η, 4^η) ασχολούνται με τους κειμενικούς υπερσυνδέσμους του χάρτη, ενώ οι υπόλοιπες δύο ομάδες (5^η και 6^η) ενεργοποιούνται για την ένθεση (σε κάθε μοτίβο ή σε ένα τυπικό του μικροστοιχείο) ενός εικονιστικού υπερσυνδέσμου. Συγκεκριμένα:

Η πρώτη ομάδα επεξεργάζεται την αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους κειμένων) του μοτίβου «Πρόθεση» και των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων του.

Η δεύτερη ομάδα επεξεργάζεται την αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους κειμένων) του μοτίβου «Εκφορά» και των τυπικών μικροστοιχείων του.

Η τρίτη ομάδα επεξεργάζεται την αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους κειμένων) του μοτίβου «Ταφή» και των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων του.

Η τέταρτη ομάδα επεξεργάζεται την αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους κειμένων) του μοτίβου «Παρεπόμενα» και των επιμέρους τυπικών μικροστοιχείων του.

Η πέμπτη ομάδα επεξεργάζεται την αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους εικόνων) των μοτίβων «Πρόθεση», «Εκφορά».

Η έκτη ομάδα επεξεργάζεται την αναπαράσταση (με υπερσυνδέσμους εικόνων) των μοτίβων «Ταφή» και «Παρεπόμενα».

Πόροι: Οι τέσσερις πρώτες ομάδες των μαθητών (1^η , 2^η , 3^η , 4^η) έχουν πρόσβαση:

- Σε ημιτελή εννοιολογικό χάρτη του SmartTools, τον οποίο έχει διαμορφώσει ο εκπαιδευτικός και περιλαμβάνει τη διαδοχή των τεσσάρων μοτίβων και των τυπικών μικροστοιχείων τους, τα οποία πρέπει να συμπληρώσουν οι ομάδες, όπως περιγράφηκε παραπάνω.
- Στο απόσπασμα του «Περικλέους Επιταφίου» λόγου του Θουκυδίδη («Ιστορίες» 2.34), το οποίο υπάρχει προδιαμορφωμένο στα έγγραφα Google (GoogleDocs/Drive). Οι μαθητές, συνεργαζόμενοι στο πλαίσιο της ομάδας, μπορούν να σχολιάζουν το περιεχόμενο και τα μέρη του, ή να το χωρίζουν σε τυπικές μικροενότητες στίζοντάς τα με διαφορετικά χρώματα. Επίσης, επιλέγοντας τις κατάλληλες μικροενότητες των μοτίβων και των μικροστοιχείων τους από τα αποσπάσματα του επιταφίου λόγου, μπορούν να τα αντιγράψουν, να δημιουργούν νέα κείμενα δικά τους στο GoogleDocs / Drive, που να περιέχουν μοτίβα και τυπικά μικροστοιχεία, και στη συνέχεια να τα επικολλούν ως υπερσυνδέσμους στα μοτίβα του χάρτη.

Οι δύο τελευταίες ομάδες μαθητών (5^η και 6^η) έχουν επιπρόσθετη πρόσβαση σε:

- Συλλογή με εικόνες από αγγεία και τοπογραφίες, που βρίσκονται στο Flickr, (group list Epitaph). Οι εικόνες αυτές αντιστοιχούν λίγο πολύ με την εποχή και τα μοτίβα/τυπικά μικροστοιχεία των εθίμων της ταφής που κατά προσέγγιση περιγράφονται στον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη («Ιστορίες» 2.34).

Επίτευξη προσδοκώμενων στόχων: Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές δοκιμάζονται στο κατά πόσο και πώς ανταποκρίνονται στην επίτευξη των εξής στόχων:

- Από το πεδίο [«Γνώσεις για τον κόσμο...»](#) στους στόχους [4](#) και [5](#).
- Από το πεδίο [«Γνώσεις για τη γλώσσα»](#) στους στόχους [1](#), [2](#), [3](#), [5](#), [6](#) και [7](#).
- Από το πεδίο [«Γραμματισμοί»](#) στους στόχους [2](#), [4](#) και [5](#).

Δραστηριότητα 4η: Συγκριτικές παρατηρήσεις στα μοτίβα και τα τυπικά μικροστοιχεία των δύο επικήδειων τελετουργιών της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας» και του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη – 1 διδακτική ώρα (η 4η) στο εργαστήριο πληροφορικής.

Περιγραφή: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών προβαίνουν σε συγκριτικές και αιτιολογημένες διαπιστώσεις όσον αφορά τις αναλογίες και τις διαφορές που παρατηρούνται στην τυπολογία και τη λειτουργία των μοτίβων και των τυπικών μικροστοιχείων τους ανάμεσα στις δύο επικήδειες τελετουργίες της «Ιλιάδας» (Ω) και της «Οδύσσειας» (ω) και στον «Περικλέους Επιτάφιο» του Θουκυδίδη ([«Ιστορίες» 2.34](#)).

Τρόπος εργασίας των ομάδων: Τα μέλη των έξι ομάδων, με βάση τα [ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας](#) τους, εργάζονται ως εξής:

Η πρώτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Προκαταρκτικά» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η δεύτερη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Πρόθεση» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η τρίτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Εκφορά» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η τέταρτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Καύση» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η πέμπτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Τύμβος» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Η έκτη ομάδα συμπληρώνει αναλογίες, διαφορές και συντάσσει δικαιολογημένες παρατηρήσεις για το μοτίβο «Παρεπόμενα» και τα επιμέρους τυπικά μικροστοιχεία του.

Πόροι: Οι έξι ομάδες έχουν πρόσβαση:

- Στα δύο, σχολιασμένα ήδη από τους μαθητές, μεταφρασμένα κείμενα της [«Ιλιάδας»](#) και της [«Οδύσσειας»](#), που περιγράφουν τις επικήδειες τελετουργίες του Έκτορα (ραψωδία Ω) και του Αχιλλέα (ραψωδία ω) αντίστοιχα.
- Στην περιγραφή της επικήδειας τελετουργίας στην κλασική Αθήνα, όπως περιγράφεται από τον Θουκυδίδη στον «Επιτάφιο» ([«Ιστορίες» 2.34](#)).
- Σε προδιαμορφωμένο [πίνακα](#) προς συμπλήρωση από τους μαθητές στα έγγραφα GoogleDocs / Drive.
- Στον [πίνακα](#) των εγγράφων GoogleDocs / Drive, που έχουν συμπληρώσει ήδη οι μαθητές και περιλαμβάνει συγκριτικές παρατηρήσεις για τις αναλογίες και διαφορές ανάμεσα στις δύο επικήδειες τελετουργίες της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας».
- Στον [εννοιολογικό χάρτη](#) SmartTools, που έχουν συμπληρώσει ήδη οι μαθητές και περιλαμβάνει τα μοτίβα και τυπικά μικροστοιχεία των δύο επικήδειων τελετουργιών της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας».
- Στον [εννοιολογικό χάρτη](#) SmartTools, που έχουν συμπληρώσει ήδη οι μαθητές και περιλαμβάνει συμπληρωμένα τα μοτίβα και τα τυπικά

μικροστοιχεία της περιγραφής της επικείμενης τελετουργίας στον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη ([«Ιστορίες» 2.34](#)).

Επίτευξη προσδοκώμενων στόχων: Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές δοκιμάζονται στο κατά πόσο και πώς ανταποκρίνονται στην επίτευξη των εξής στόχων:

- Από το πεδίο [«Γνώσεις για τον κόσμο...»](#) στους στόχους [1](#), [2](#), [3](#), [4](#) και [8](#).
- Από το πεδίο [«Γνώσεις για τη γλώσσα»](#) στους στόχους [1](#) και [3](#).
- Από το πεδίο [«Γραμματισμού»](#) στους στόχους [1](#), [2](#), [3](#), [5](#), [6](#) και [7](#).

Β' Φάση:

ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ «ΕΠΙΤΑΦΙΟ» ΤΟΥ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΟΜΟΘΕΜΟΥΣ ΤΩΝ ΓΟΡΓΙΑ, ΛΥΣΙΑ, ΠΛΑΤΩΝΑ, ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΚΑΙ ΥΠΕΡΕΙΔΗ.

Δραστηριότητα 5η: Σύγκριση των Προοιμίων στους επιταφίους λόγους – 1 διδακτική ώρα (η 5^η) στο εργαστήριο πληροφορικής.

Περιγραφή: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών εντοπίζουν, καταγράφουν και δικαιολογούν αναλογίες και διαφορές ανάμεσα στο πρώτο, εισαγωγικό μέρος του Προοιμίου στους επιταφίους των Θουκυδίδη, Λυσία, Δημοσθένη, Πλάτωνα και Υπερείδη. Ο επιτάφιος του Γοργία εξαιρείται από αυτήν τη δραστηριότητα, επειδή δε διαθέτει προοίμιο.

Τρόπος εργασίας ομάδων: Οι έξι ομάδες, με βάση τα [ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας](#) τους, εκτελούν τις εξής εργασίες σε προδιαμορφωμένο πίνακα των εγγράφων Google / Drive:

Η πρώτη ομάδα εντοπίζει, καταγράφει και δικαιολογεί αναλογίες και διαφορές που εμφανίζει το προοίμιο του Θουκυδίδη σε σύγκριση με τα προοίμια των άλλων επιταφίων λόγων.

Η δεύτερη ομάδα εντοπίζει, καταγράφει και δικαιολογεί αναλογίες και διαφορές που εμφανίζει το προοίμιο του Λυσία σε σύγκριση με τα προοίμια των άλλων επιταφίων λόγων.

Η τρίτη ομάδα εντοπίζει, καταγράφει και δικαιολογεί αναλογίες και διαφορές που εμφανίζει το προοίμιο του Πλάτωνα «Μενέξενος» σε σύγκριση με τα προοίμια των άλλων επιταφίων λόγων.

Η τέταρτη ομάδα εντοπίζει, καταγράφει και δικαιολογεί αναλογίες και διαφορές που εμφανίζει το προοίμιο του Δημοσθένη σε σύγκριση με τα προοίμια των άλλων επιταφίων λόγων.

Η πέμπτη ομάδα εντοπίζει, καταγράφει και δικαιολογεί αναλογίες και διαφορές που εμφανίζει το προοίμιο του Υπερείδη σε σύγκριση με τα προοίμια των άλλων επιταφίων λόγων.

Η έκτη ομάδα προβαίνει στη διατύπωση ενός γενικού συμπεράσματος με βάση τις παρατηρήσεις και τις διαπιστώσεις των υπόλοιπων ομάδων. Η εκτέλεση της εργασίας της έκτης ομάδας προϋποθέτει ότι οι ομάδες 1-5 έχουν ολοκληρώσει το έργο τους στη δραστηριότητα αυτή.

Οι αναλογίες, οι διαφορές, οι διαπιστώσεις και το γενικό συμπέρασμα της έκτης ομάδας οφείλουν να υπολογίσουν πώς εφαρμόζεται στους επιταφίους λόγους το τρίπτυχο χνάρι («νόμος – λόγος - έπαινος»), με βάση το οποίο εξελίσσεται η ανάπτυξη του Προοιμίου των επιταφίων λόγων (Ziolkowsky, 1985: 66, 72, 175):

1. Κρίση για τον «πάτριον νόμον» [«νόμος»]
2. Γνώμη για το κατάλληλο είδος λόγου [«λόγος»]
3. Αναφορά στον έπαινο των νεκρών [«έπαινος»]

Πόροι: Οι έξι ομάδες έχουν πρόσβαση:

- ο Σε υπολογιστικό φύλλο των εγγράφων Google / Drive, που περιλαμβάνει με συνδέσμους και τα προοίμια των επιταφίων λόγων.

- Σε προδιαμορφωμένο πίνακα των εγγράφων Google / Drive, στον οποίο οι ομάδες συντάσσουν τις απαντήσεις τους. Εδώ οι μαθητές, συνεργαζόμενοι στο πλαίσιο της ομάδας τους, μπορούν να σχολιάζουν στον ίδιο χρόνο το περιεχόμενο των εργασιών τους.

Επίτευξη προσδοκώμενων στόχων: Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές δοκιμάζονται στο κατά πόσο και πώς ανταποκρίνονται στην επίτευξη των εξής στόχων:

- Από το πεδίο «Γνώσεις για τον κόσμο...» στους στόχους 1, 2, 5, 6 και 7.
- Από το πεδίο «Γνώσεις για τη γλώσσα» στους στόχους 1 και 4.
- Από το πεδίο «Γραμματισμοί» στους στόχους 1, 2, 3, 5, 6 και 7.

Δραστηριότητα 6η: Η «τοπολογία» του Επαίνου στους επιταφίους λόγους – 1 διδακτική ώρα (η 6η) στο εργαστήριο πληροφορικής.

Περιγραφή: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών δημιουργούν με υπερσυνδέσμους την «τοπολογία» του Επαίνου – δεύτερου, βασικότερου και εκτενέστερου μέρους των επιταφίων λόγων των Γοργία, Θουκυδίδη, Λυσία, Πλάτωνα, Δημοσθένη και Υπερείδη. Οι υπερσύνδεσμοι που δημιουργούν οι μαθητές οδηγούν σε κατάλληλα χωρία των τυπικών μεριδίων του μέρους του Επαίνου στους επιταφίους λόγους.

Επειδή το χνάρι του Επαίνου σε όλους τους επιταφίους είναι εκτενές και εξαιρετικά πολύπλοκο, η συγκριτική καταγραφή του έχει ήδη προσημειωθεί σε ψηφιακό υπολογιστικό φύλλο των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive) από τον εκπαιδευτικό. Οι ομάδες, στη συγκεκριμένη περίπτωση, παραπέμπονται σε κατάλληλα χωρία των επιταφίων λόγων και, αφού τα μελετήσουν, τα τοποθετούν ως υπερσυνδέσμους στις κατάλληλες θέσεις του ψηφιακού φύλλου.

Τρόπος εργασίας των ομάδων: Οι έξι ομάδες, σύμφωνα με τα [ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας](#) τους, εκτελούν σε αυτήν τη δραστηριότητα τις εξής εργασίες σε προδιαμορφωμένο υπολογιστικό φύλλο των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive):

[Η πρώτη ομάδα](#) τοποθετεί υπερσυνδέσμους που οδηγούν σε κατάλληλα χωρία στο επαινετικό μέρος του αποσπασματικού επιταφίου λόγου του Γοργία.

[Η δεύτερη ομάδα](#) τοποθετεί υπερσυνδέσμους που οδηγούν σε κατάλληλα χωρία στο επαινετικό μέρος του επιταφίου λόγου του Θουκυδίδη.

[Η τρίτη ομάδα](#) τοποθετεί υπερσυνδέσμους που οδηγούν σε κατάλληλα χωρία στο επαινετικό μέρος του επιταφίου λόγου του Λυσία.

[Η τέταρτη ομάδα](#) τοποθετεί υπερσυνδέσμους που οδηγούν σε κατάλληλα χωρία στο επαινετικό μέρος του «Μενέξενου» του Πλάτωνα.

[Η πέμπτη ομάδα](#) τοποθετεί υπερσυνδέσμους που οδηγούν σε κατάλληλα χωρία στο επαινετικό μέρος του επιταφίου λόγου του Δημοσθένη.

[Η έκτη ομάδα](#) τοποθετεί υπερσυνδέσμους που οδηγούν σε κατάλληλα χωρία στο επαινετικό μέρος του επιταφίου λόγου του Υπερείδη.

Τα τυπικά θέματα στα οποία οι ομάδες τοποθετούν υπερσυνδέσμους με τα κατάλληλα χωρία των επιταφίων λόγων είναι (Ziolkowsky, 1985: 176-178):

- ✓ Το «γένος»: Πρόκειται για το εκτενέστερο μερίδιο του Επαίνου, που αναφέρεται στο προγονικό παρελθόν (μυθολογικό, μυθοποιημένο και ιστορικό) και συνδέεται με τη δοξασμένη ανωτερότητα της Αθήνας. Επιμερίζεται σε δύο υποθέματα: α) την ευγενική καταγωγή των προγόνων («εὐγένεια») και β) τα ένδοξα κατορθώματά τους («τὰ ἔργα»), τα οποία στον Δημοσθένη αναφέρονται «κατὰ φυλάς».
- ✓ Η «πατρίς»: Αναφέρεται στο περιβάλλον και, γενικότερα, στις κάθε είδους επιδράσεις που δέχτηκαν οι πεσόντες και αναδείχτηκαν γενναίοι στις μάχες. Περιλαμβάνει τη μορφή διακυβέρνησης («πολίτευμα»), τα

ιδεώδη και τις συνήθειες («έπιτήδευσις», «τρόποι»), την εκπαίδευση και τον πολιτισμό («παιδεία») και την «ανα-τροφή» (φυσική και πνευματική).

- ✓ Η «πράξις» αναφέρεται στα έργα των τιμώμενων νεκρών στον πόλεμο και συγκροτεί το κύριο μέρος του Επαίνου. Προβάλλονται στο μέρος αυτό η αρετή, τα έμπρακτα ιδανικά, η στάση ζωής και οι δεσμεύσεις που οδήγησαν τους τιμώμενους νεκρούς να θυσιαστούν για την Αθήνα.

Πόροι: Οι έξι ομάδες έχουν πρόσβαση:

- ο Σε [υπολογιστικό φύλλο](#) των εγγράφων GoogleDocs / Drive, που περιλαμβάνει με συνδέσμους το μέρος του επαίνου των επιταφίων λόγων. Από εδώ οι ομάδες οδηγούνται στα κατάλληλα χωρία των επιταφίων λόγων.
- ο Σε [υπολογιστικό φύλλο](#) των εγγράφων GoogleDocs / Drive, στο οποίο οι ομάδες τοποθετούν ως υπερσυνδέσμους τα κατάλληλα χωρία των επιταφίων λόγων.

Επίτευξη προσδοκώμενων στόχων: Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές δοκιμάζονται στο κατά πόσο και πώς ανταποκρίνονται στην επίτευξη των εξής στόχων:

- ο Από το πεδίο [«Γνώσεις για τον κόσμο...»](#) στους στόχους [1](#), [2](#), [5](#), [6](#) και [7](#).
- ο Από το πεδίο [«Γνώσεις για τη γλώσσα»](#) στους στόχους [1](#), [3](#), [4](#), [5](#) και [6](#).
- ο Από το πεδίο [«Γραμματισμοί»](#) στους στόχους [1](#), [2](#), [3](#), [5](#), [6](#) και [7](#).

Δραστηριότητα 7^η: Σύγκριση της Παραμυθίας στους επιταφίους λόγους – 1 διδακτική ώρα (η 7^η) στο εργαστήριο πληροφορικής.

Περιγραφή: Στη δραστηριότητα αυτή του σεναρίου οι έξι ομάδες των μαθητών τοποθετούν και σχολιάζουν σε προδιαμορφωμένο από τον εκπαιδευτικό υπολογιστικό φύλλο των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive) θέματα και κοινούς τόπους που

απαντούν στο μέρος της Παραμυθίας στους επιταφίους λόγους των Θουκυδίδη, Λυσία, Πλάτωνα, Δημοσθένη και Υπερείδη. Στη δραστηριότητα αυτή δεν υπολογίζεται ο αποσπασματικός επιτάφιος λόγος του Γοργία, επειδή δεν περιλαμβάνει το μέρος της Παραμυθίας.

Τρόπος εργασίας των ομάδων: Στη δραστηριότητα αυτή οι πέντε ομάδες των μαθητών (2^η - 6^η), υπολογίζοντας σε προδιαμορφωμένο από τον εκπαιδευτικό κειμενικό πλαίσιο στα έγγραφα Google / Drive «Παράρτημα», το οποίο περιέχει δεκατρείς αριθμημένους κοινούς τόπους του μέρους της Παραμυθίας στους επιταφίους λόγους (Ziolkowsky, 1985: 163-164), αντιστοιχίζουν τους αριθμημένους κοινούς τόπους με το μέρος της Παραμυθίας στους επιταφίους λόγους των Θουκυδίδη, Λυσία, Πλάτωνα, Δημοσθένη και Υπερείδη. Έτσι, με βάση τα [ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας](#):

Η δεύτερη ομάδα αντιστοιχίζει τους αριθμημένους κοινούς τόπους του Παραρτήματος με την Παραμυθία στον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη.

Η τρίτη ομάδα αντιστοιχίζει τους αριθμημένους κοινούς τόπους του Παραρτήματος με την Παραμυθία στον «Επιτάφιο» του Λυσία.

Η τέταρτη ομάδα αντιστοιχίζει τους αριθμημένους κοινούς τόπους του Παραρτήματος με την Παραμυθία στον «Μενέξενο» του Πλάτωνα.

Η πέμπτη ομάδα αντιστοιχίζει τους αριθμημένους κοινούς τόπους του Παραρτήματος με την Παραμυθία στον «Επιτάφιο» του Δημοσθένη.

Η έκτη ομάδα αντιστοιχίζει τους αριθμημένους κοινούς τόπους του Παραρτήματος με την Παραμυθία στον «Επιτάφιο» του Υπερείδη.

Τέλος, Η πρώτη ομάδα, μόλις ολοκληρώσουν οι ομάδες 2-6 τις εργασίες τους, προβαίνει, στο προδιαμορφωμένο φύλλο εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive), σε γενικές διαπιστώσεις όσον αφορά τη διαχείριση των κοινών τόπων του μέρους της Παραμυθίας σε όλους τους επιταφίους λόγους.

Το προδιαμορφωμένο υπολογιστικό φύλλο των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive), με βάση το οποίο εργάζονται οι ομάδες, περιλαμβάνει σε πίνακα δύο μέρη που στοιχίζονται κάθετα: α) το παρηγορητικό μέρος της Παραμυθίας (θετικό ή αρνητικό), που εξονομάζεται ως «τύχη άγαθή» και «τύχη κακή» και β) το προτρεπτικό μέρος της Παραμυθίας, που εξονομάζεται «τὸ προτρεπτικόν». Ανάλογα με τον συντάκτη του επιταφίου λόγου, τα δύο προηγούμενα μέρη της Παραμυθίας απευθύνονται είτε στους «ἀποθανόντες» είτε στους «λοιπούς» (πατέρες, συζύγους, παιδιά, συγγενείς). Τα μέρη αυτά θα τα συμπληρώσουν οι μαθητές.

Πόροι: Οι έξι ομάδες έχουν πρόσβαση:

- Σε υπολογιστικό φύλλο των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive), που οδηγεί με υπερσυνδέσμους στα χωρία της Παραμυθίας στους επιταφίους λόγους των Θουκυδίδη, Λυσία, Πλάτωνα, Δημοσθένη και Υπερείδη.
- Σε υπολογιστικό φύλλο των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive), που περιλαμβάνει: α) τον πίνακα που πρέπει να συμπληρώσουν με αριθμούς οι πέντε ομάδες ανά συγγραφέα, β) το μέρος «γενικές διαπιστώσεις», όπου η πρώτη ομάδα θα διατυπώσει την τελική της κρίση για το μέρος της Παραμυθίας σε όλους τους επιταφίους λόγους και γ) το «Παράρτημα», που αναφέρει αριθμημένους τους δεκατρείς κοινούς τόπους του μέρους της Παραμυθίας στους επιταφίους λόγους.

Επίτευξη προσδοκώμενων στόχων: Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές δοκιμάζονται στο κατά πόσο και πώς ανταποκρίνονται στην επίτευξη των εξής στόχων:

- Από το πεδίο «Γνώσεις για τον κόσμο...» στους στόχους 1, 2, 5, 6 και 7.
- Από το πεδίο «Γνώσεις για τη γλώσσα» στους στόχους 1, 3, 4, 5 και 6.
- Από το πεδίο «Γραμματισμοί» στους στόχους 1, 2, 3, 5, 6 και 7.

Γ' Φάση:

ΕΚΛΟΣΗ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Δραστηριότητα 8^η: Δημοσίευση δραστηριοτήτων - 20 λεπτά στο εργαστήριο πληροφορικής.

Περιγραφή: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών αναρτούν, στον τύπο των υπερσυνδέσμων, όλες τις δραστηριότητες που έχουν εκτελέσει στο λογισμικό SmartTools και στα έγγραφα Google (GoogleDocs / Drive) σε ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος με τίτλο «Περικλέους Επιτάφιος: παράδοση και πρωτοτυπία». Οι εργασίες, έτσι, των ομάδων δεν είναι διασκορπισμένες στο διαδίκτυο αλλά συγκεντρωμένες σε έναν «τόπο», όπου μπορεί να εμπλουτίζονται με νέο υλικό από πρόσθετα σενάρια (βλ. την ενότητα [Ζ. Άλλες εκδοχές](#)). Εξάλλου, η τεχνικής φύσεως αυτή δραστηριότητα, χωρίς να αξιολογείται, έχει νόημα υπό την έννοια ότι: α) καλλιεργεί το αίσθημα της συνυπευθυνότητας των μαθητών και τους δίνει κίνητρα στην εκτέλεση των εργασιών τους, καθώς αυτές εκτίθενται δημόσια, ενώ β) το σώμα όλων των δραστηριοτήτων συγκροτεί, κατά κάποιον τρόπο, ένα είδος portfolio για τον εκπαιδευτικό, ο οποίος με τα νέα έργα που προστίθενται μπορεί να παρακολουθεί την προοδευτική ανταπόκριση των μαθητών στις απαιτήσεις του μαθήματος.

Τρόπος εργασίας ομάδων: Τον πρώτο λόγο στην εκτέλεση της δραστηριότητας αυτής έχουν οι «χειριστές» των έξι ομάδων, που φροντίζουν να μεταφέρουν τις κατάλληλες διευθύνσεις των αρχείων και να τις τοποθετήσουν ως υπερσυνδέσμους στην ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος. Συγκεκριμένα, με βάση τα [ηλεκτρονικά Φύλλα Εργασίας](#):

Η πρώτη ομάδα αναρτά στην ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος στον τύπο υπερσυνδέσμων το προϊόν των δραστηριοτήτων 1 και 2.

[Η δεύτερη ομάδα](#) αναρτά στην ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος στον τύπο υπερσυνδέσμων το προϊόν της δραστηριότητας 3.

[Η τρίτη ομάδα](#) αναρτά στην ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος στον τύπο υπερσυνδέσμων το προϊόν της δραστηριότητας 4.

[Η τέταρτη ομάδα](#) αναρτά στην ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος στον τύπο υπερσυνδέσμων το προϊόν της δραστηριότητας 5.

[Η πέμπτη ομάδα](#) αναρτά στην ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος στον τύπο υπερσυνδέσμων το προϊόν της δραστηριότητας 6.

[Η έκτη ομάδα](#) αναρτά στην ειδική σελίδα του ιστολογίου του μαθήματος στον τύπο υπερσυνδέσμων το προϊόν της δραστηριότητας 7.

Πόροι: Οι έξι ομάδες έχουν πρόσβαση:

- [Η πρώτη ομάδα](#) στον - δημοσιευμένο από τον εκπαιδευτικό στον διαδικτυακό τόπο “place” IHMC Public Maps (2) του λογισμικού CmapTools - ολοκληρωμένο χάρτη του φακέλου «ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ» με τον τίτλο «[Homeric burial template](#)», καθώς επίσης στον συμπληρωμένο [πίνακα](#) των εγγράφων Google/ Drive.
- [Η δεύτερη ομάδα](#) στον - δημοσιευμένο από τον εκπαιδευτικό στον διαδικτυακό τόπο “place” IHMC Public Maps (2) του λογισμικού CmapTools - ολοκληρωμένο χάρτη του φακέλου «ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ» με τον τίτλο «[Epitaphios template](#)».
- [Η τρίτη ομάδα](#) στον συμπληρωμένο [πίνακα](#) των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive).
- [Η τέταρτη ομάδα](#) στον συμπληρωμένο [πίνακα](#) των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive).
- [Η πέμπτη ομάδα](#) στο συμπληρωμένο [υπολογιστικό φύλλο](#) των εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive).

- [Η έκτη ομάδα](#) στο συμπληρωμένο [υπολογιστικό φύλλο](#) εγγράφων Google (GoogleDocs / Drive).

Επίτευξη προσδοκώμενων στόχων: Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές δοκιμάζονται στο κατά πόσο και πώς ανταποκρίνονται στην επίτευξη κυρίως του στόχου [8](#) της ενότητας [«Γραμματισμοί»](#).

Δραστηριότητα 9^η: *Αξιολόγηση δραστηριοτήτων*

Με το πέρας των δραστηριοτήτων από τους μαθητές, ο εκπαιδευτικός αποτιμά σε ελεύθερο αλλά σύντομο χρόνο το έργο των μαθητών, στέλνοντάς τους ηλεκτρονικά μέσω των εγγράφων Google / Drive, φόρμα με κοινή κλίμακα κριτηρίων επίδοσης, που αξιολογεί: α) το αποτέλεσμα μάθησης ανά ομάδα ([1^η ομάδα](#), [2^η ομάδα](#), [3^η ομάδα](#), [4^η ομάδα](#), [5^η ομάδα](#), [6^η ομάδα](#)) και β) τη [διαδικασία μάθησης ανά μαθητή](#).

Το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο εφαρμόστηκε το Φεβρουάριο του 2015, αφού είχε ολοκληρωθεί και η Ενότητα 40 του Επιταφίου λόγου. Προκρίθηκε η επιλογή του συντάκτη για χωρισμό του τμήματος σε έξι ομάδες. Το Γ4 στο οποίο εφαρμόστηκε το σενάριο έχει είκοσι τέσσερις (24) μαθητές, οπότε διαμορφώθηκαν έξι ισάριθμες ως προς τα μέλη ομάδες. Οι προκαταρκτικές – προσεναριακές ενέργειες (χωρισμός σε ομάδες-εξοικείωση με βασικούς χειρισμούς του λογισμικού Smart Tools) έγιναν πριν από την εφαρμογή του σεναρίου. Το σενάριο υλοποιήθηκε σε πέντε (5) διδακτικές ώρες, όχι δηλαδή στην ολοκληρωμένη εφαρμογή του σε οκτώ (8) διδακτικές ώρες. Τα χρονικά πλαίσια της εφαρμογής του σεναρίου ήταν ασφυκτικά και αυτό επηρέασε την εφαρμοστική του εμβέλεια. Συγκεκριμένα, εφαρμόστηκαν μόνο οι πρώτες πέντε (5) δραστηριότητες.

Δραστηριότητα 1^η: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών εργάστηκαν πάνω σε προδιαμορφωμένους εννοιολογικούς χάρτες, που προετοίμασε η διδάσκουσα. Οι μαθητές εμπλούτισαν τους χάρτες λεκτικά και οπτικά, μελέτησαν επίσης και τις επικήδεις τελετουργίες της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας» και

αντλήθηκαν με βάση τα μοτίβα τη σχέση ανάμεσα στον Επιτάφιο Λόγο και τα Ομηρικά Έπη.

Δραστηριότητα 2^η: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες προέβησαν σε συγκριτικές και δικαιολογημένες διαπιστώσεις όσον αφορά τις αναλογίες και τις διαφορές στην τυπολογία και τη λειτουργία των μοτίβων. Λόγω της στενότητας του χρόνου μόνο η 1^η και η 4^η ομάδα συμβουλευτήκαν τις διαδικτυακές πηγές (ταφικά έθιμα, «Ιλιάδα» και «Οδύσσεια», αναλογίες και διαφορές και το «κλέος»). Η δραστηριότητα αυτή ευνόησε την κατανόηση της σύνθεσης του επιταφίου λόγου από ένα τυπικά επαναλαμβανόμενο υλικό που υπέστη αλλαγές κατά την εξελικτική του πορεία, αλλά και την ενίσχυση των προσληπτικών και αναγνωστικών δεξιοτήτων ανάλυσης και σύνθεσης κλασικών κειμένων.

Δραστηριότητα 3^η: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών διαμόρφωσαν, εμπλούτισαν και οπτικοποίησαν τα μοτίβα της επικήδειας τελετουργίας στον «Περικλέους *Επιτάφιο*» του Θουκυδίδη(οι πρώτες τέσσερις διαμόρφωσαν τον ημιτελή εννοιολογικό χάρτη με τα τέσσερα μοτίβα και οι δύο τελευταίες με τη Συλλογή με εικόνες και αγγεία).

Δραστηριότητα 4^η: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες προέβησαν σε συγκριτικές και δικαιολογημένες διαπιστώσεις όσον αφορά τις αναλογίες και τις διαφορές στην τυπολογία και τη λειτουργία των μοτίβων ανάμεσα στις δύο επικήδειες τελετουργίες της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας» και στον «Περικλέους *Επιτάφιο*» (κεφ 34). Οι μαθητές συμπλήρωσαν τις αναλογίες και τις διαφορές ενός προδιαμορφωμένου πίνακα. Μέσα από αυτή τη δραστηριότητα συγκριτικού περιεχομένου τους δόθηκε η δυνατότητα να κατανοήσουν τις διαφοροποιήσεις και μεταβολές των κοινών θεμάτων σε διαφορετικά κειμενικά είδη (έπος και ρητορική), Επιπρόσθετα, ενισχύθηκε η ήδη διαμορφωμένη από τις προηγούμενες

δραστηριότητες αντίληψη περί παράδοσης και πρωτοτυπίας στον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη.

Δραστηριότητα 5^η: Στη δραστηριότητα αυτή οι έξι ομάδες των μαθητών εντόπισαν, κατέγραψαν και δικαιολόγησαν αναλογίες και διαφορές ανάμεσα στα προοίμια του Θουκυδίδη, Λυσία, Δημοσθένη, Πλάτωνα και Υπερείδη. Η 6^η ομάδα διατύπωσε ένα γενικό συμπέρασμα από τις παρατηρήσεις και διαπιστώσεις των υπολοίπων ομάδων. Η δραστηριότητα αυτή επικεντρώθηκε στη διαμόρφωση αντίληψης από τους μαθητές της σκοποθεσίας μέσα από τη κριτική ανάγνωση κλασικών κειμένων.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

[Φύλλο εργασίας 1: Πρώτη ομάδα](#)

[Φύλλο εργασίας 2: Δεύτερη ομάδα](#)

[Φύλλο εργασίας 3: Τρίτη ομάδα](#)

[Φύλλο εργασίας 4: Τέταρτη ομάδα](#)

[Φύλλο εργασίας 5: Πέμπτη ομάδα](#)

[Φύλλο εργασίας 6: Έκτη ομάδα.](#)

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Σε συμπληρωματικές εκδοχές του το προκείμενο σενάριο θα μπορούσε:

1. Να υποβάλει στους μαθητές μια πιο εξειδικευμένη μελέτη και διερεύνηση θεμάτων, όπως παρουσιάζονται στον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη και τους άλλους επιταφίους λόγους, λ.χ. του θέματος «της αυτοχθονίας», της σχέσης «μύθου και ιστορίας» στους επιταφίους λόγους, το μέρος του Επαίνου ή του θέματος του θρήνου, που απασχολεί τον Λυσία όχι όμως και τους άλλους συγγραφείς.
2. Να ενισχυθεί με την ξενάγηση στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού, όπου οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες και με συγκεκριμένους ρόλους, θα μπορούσαν να διασταυρώσουν (πιο συστηματικά από ό,τι γίνεται στο προκείμενο σενάριο και κυρίως στο σχολικό εγχειρίδιο) το κείμενο του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη με οπτικοποιημένες αναπαραστάσεις αρχαιολογικών δεδομένων. Το τελικό προϊόν των εργασιών των μαθητών θα μπορούσε να είναι η δημιουργία μιας εικονιστικής βιβλιοθήκης που θα δημοσιευόταν στο ιστολόγιο του μαθήματος και όπου το κείμενο του «Επιταφίου» θα σχολιαζόταν μέσω των οπτικών αναπαραστάσεων.
3. Να κινητοποιήσει τους μαθητές να συμμετάσχουν σε σημερινές πρωτοβουλίες φορέων, που έχουν ήδη αναληφθεί και συμβάλλουν στη διάδοση, την προβολή και κυρίως την ενίσχυση της προστασίας και αναστήλωσης της περιοχής εκτός του Κεραμεικού, όπου θεωρείται σήμερα ότι εντοπίζεται το «δημόσιο σήμα».
4. Μια δεύτερη εναλλακτική εκδοχή του σεναρίου θα μπορούσε να συμπεριλάβει, εκτός από τις εξωτερικές διακειμενικές σχέσεις του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη με άλλους, τις ενδοκειμενικές σχέσεις του έργου αυτού με άλλες ενότητες του, όπως ο λόγος του Αρχίδαμου, που επαινεί τους

Σπαρτιάτες στο πρώτο βιβλίο ή η περιγραφή του λοιμού, που ακολουθεί τον επιτάφιο λόγο του Περικλή.

5. Από το προκείμενο σενάριο έμεινε εκτός το ζήτημα της πρόσληψης του «Επιταφίου». Σε μια πρώτη τέτοια εκδοχή του θα ήταν δυνατόν να διασταυρωθεί το κείμενο του «Επιταφίου» με μεταγενέστερους λόγους πολιτικών ανδρών, όπως ο κλασικός [λόγος του Αβραάμ Λίνκολν στο Gettysburg](#) ή να εξεταστούν αναλογίες ή διαφορές που εμφανίζουν οι «κοινοί» επιτάφιοι (υπέρ των πολλών, ανωνύμων πεσόντων), όπως του Θουκυδίδη, με τους «ιδίους», όπως [ο επικήδειος που εκφωνεί ο Αντώνιος](#) προς τιμήν του δολοφονηθέντος Ιούλιου Καίσαρα από τον Βρούτο και τον όμιλό του στην κινηματογραφική ταινία «Ιούλιος Καίσαρ» του Μάνκιεβιτς, το 1953 (το περιεχόμενο του επικήδειου λόγου και [εδώ](#)).

Σε μια δεύτερη προσληπτική εκδοχή, με αφορμή τον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη, θα μπορούσε να διερευνηθεί η κυκλοφορία του επικήδειου, γενικότερα, τελετουργικού ή μη, λόγου στην ελληνική παράδοση ή γραμματεία (κυρίως λογοτεχνική).

Σε μια τρίτη εκδοχή, με αφορμή το «δημόσιο σήμα» του Κεραμεικού, θα μπορούσε να διερευνηθεί από τους μαθητές ο τρόπος με τον οποίο τα σύγχρονα κράτη του δυτικού κόσμου έστησαν μνημεία, ως σήματα ανάμνησης των δικών τους πεσόντων από τους πολέμους.

Η πρόσληψη, τέλος, του «Επιταφίου» θα μπορούσε, σε πιο συνηθισμένες εκδοχές, να συμπεριλάβει είτε τη σύγκριση διαφόρων νεοελληνικών μεταφράσεών του, είτε τη διερεύνηση του τρόπου (χρηστικού ή καταχρηστικού) με τον οποίο ιδέες του «Επιταφίου» του Θουκυδίδη κυκλοφορούν σήμερα στο διαδίκτυο.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Η εφαρμοστική εμβέλεια του προκείμενου σεναρίου εξαρτάται από τα ασφυκτικά χρονικά πλαίσια στα οποία διεξάγεται σήμερα η διδασκαλία του «Επιτάφιου» του Θουκυδίδη στη Γ' τάξη του Λυκείου ως μαθήματος Γενικής Παιδείας (μία ώρα την εβδομάδα). Σχεδιάστηκε, ως εκ τούτου, με τέτοιον τρόπο ώστε ο εκπαιδευτικός να μπορεί να εφαρμόσει, όποτε ο ίδιος κρίνει, συγκεκριμένα μόνο μερίδιά του. Επίσης, ο χαρακτήρας του προκείμενου σεναρίου μπορεί να εκτιμηθεί ως ακραία περιοριστικός και φορμαλιστικός, στον βαθμό που καταπιάνεται με ένα κάπως ειδικό, εξεζητημένο και μικροσκοπικό θέμα. Ωστόσο, το προκείμενο σενάριο δεν είναι παρά η αφετηρία-βάση, πάνω στην οποία θα μπορούσαν να οικοδομηθούν ερμηνευτικά ζητήματα, με πρόσθετη αξία και σημασία, τα οποία για λόγους οικονομίας εδώ ματαιώθηκαν. Ως προς τον ειδικό κάπως χαρακτήρα του προκείμενου σεναρίου, πεποίθηση του συντάκτη του είναι ότι τα σενάρια δεν οφείλουν, απλώς, να προσθέτουν ή να «κολλάνε» τις ΤΠΕ σε συμβατικά, κατά άλλα, υπό συζήτηση θέματα και διδακτικές πρακτικές, αλλά να εκκινούν από τη θέση ενός προς επίλυση φιλολογικού, ερμηνευτικού και μεθοδολογικού προβλήματος και να εξετάζουν, στη συνέχεια, αν και πώς οι ΤΠΕ μπορούν να συμβάλουν έμπρακτα στην αντιμετώπισή του. Η αποτελεσματικότητά του ως προς αυτό το σημείο μένει να κριθεί από την εφαρμογή του.

Το σενάριο έχει ξεκάθαρα συνταχθεί στη λογική μιας διαφορετικής οπτικής στην προσέγγιση του Επιτάφιου Λόγου του Θουκυδίδη. Οι μαθητές φάνηκε ότι το αντιλήφθηκαν και το εκτίμησαν. Η ενεργοποίηση και η ανταπόκριση τους ήταν σε γενικές γραμμές ικανοποιητική αλλά όχι καθολικά ικανοποιητική (από τους είκοσι τέσσερις μαθητές περίπου οι δεκαπέντε συμμετείχαν στις δραστηριότητες). Η συμπεριφορά αυτή ήταν εν μέρει αναμενόμενη, εάν λάβει κανείς υπόψη ότι οι μαθητές της Γ' Λυκείου δεν επιδεικνύουν ενδιαφέρον και δεν εστιάζουν την προσοχή

τους σε μαθήματα που δεν εξετάζονται πανελλαδικά (στάση πλέον συνυφασμένη με την ιδιότητα τους ως υποψηφίων για τις Πανελλήνιες Εξετάσεις). Η εφαρμογή του σεναρίου, όμως, αποτιμώ ότι λειτούργησε θετικά και από διδακτική και από παιδαγωγική άποψη. Το σενάριο εφαρμόστηκε σε μία χρονική περίοδο, που οι μαθητές είχαν διδαχθεί εντός της τάξης ένα σημαντικό μέρος της διδακτέας ύλης και αφενός μπορούσαν να προσεγγίσουν και να διερευνήσουν τις έννοιες της παράδοσης και της πρωτοτυπίας και αφετέρου επιθυμούσαν κάτι διαφορετικό διδακτικά. Επιπλέον, ενίσχυσε σε κάποιο βαθμό τις προσληπτικές, αναγνωστικές και ερμηνευτικές ικανότητες των μαθητών (μελέτη κειμένων και συμπλήρωση πινάκων). Το ημιτελώς προδιαμορφωμένο περιβάλλον – πλαίσιο εργασίας ευνόησε την οργάνωση του χρόνου κατά την εφαρμογή. Οι προτεινόμενες πέντε (5) ώρες για την εφαρμογή του (ενώ κανονικά έπρεπε να εφαρμοστεί σε οκτώ (8) ώρες) λειτούργησαν ιδιαίτερα πειστικά και οδήγησαν στην παράλειψη της 6^{ης}, 7^{ης}, 8^{ης} δραστηριότητας. Το σενάριο έχει συνοχή και αλληλουχία, οπότε έκρινα ότι έπρεπε να το ακολουθήσουμε γραμμικά. Πρέπει, επίσης, να αναφερθεί ότι από πλευράς χρονικού προγραμματισμού της ύλης ενός μονοώρου μαθήματος, είναι πάρα πολύ δύσκολο να αφιερωθούν οκτώ ώρες για ένα μόνο από τα θέματα του Επιταφίου Λόγου του Θουκυδίδη. Η πρόταση του συντάκτη για την εφαρμογή μεριδίων του σεναρίου είναι μία αρκετά καλή επιλογή. Ειδικότερα, θα μπορούσαν οι πρώτες τέσσερις δραστηριότητες να εφαρμοστούν μετά τη διδασκαλία της Ενότητας 34, η πέμπτη δραστηριότητα με τη διδασκαλία της Ενότητας 35, η έκτη με την ολοκλήρωση των Ενοτήτων 36-42 και η 7^η μετά από τη διδασκαλία των Ενοτήτων 43-45. Βέβαια, κάτι τέτοιο προϋποθέτει την ολοκλήρωση του συνόλου του Επιταφίου Λόγου, που πολλές φορές δεν καθίσταται δυνατή. Το συγκεκριμένο σενάριο, παρότι έχει φορμαλιστικό χαρακτήρα και καταπνέεται με ένα ειδικό θέμα, θεωρώ ότι δίνει μία άλλη ερμηνευτική και μεθοδολογική διάσταση στο κείμενο. Το σενάριο είναι ιδιαίτερα προσεγμένο με μαθητοκεντρικό προσανατολισμό αλλά με μεγάλο εύρος ασκήσεων. Είναι μία

εμπνευσμένη διδακτική πρόταση, που ευνοεί την προσπάθεια ανανέωσης, εμπλουτισμού και εμβάθυνσης σε ένα μάθημα που έχει υποβαθμιστεί τα τελευταία χρόνια. Εν κατακλείδι, η προσπάθεια σίγουρα άξιζε τον κόπο.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alexiou, M. 2002. *Ο τελετουργικός θρήνος στην ελληνική παράδοση*. Μτφρ. Δ. Γιατρομανωλάκης - Π. Ροϊλός. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Αναστασίου, Γ. 2000. «Επιτάφιος λόγος». *Φιλολογική τ.* 72, 5-11.

Burgess, Th. 1902. *Epidictic Literature*. PhD Thesis. Chicago: The University of Chicago Press.

<http://archive.org/details/epideicticliter00burggoog> [12/08/2013]

Chang, K.-En, Sung, Y.-T. & I.-D. Chen. 2002. “The Effect of Concept Mapping to Enhance Text Comprehension and Summarization”. *The Journal of Experimental Education* 71(1), 5–23.

http://ir.lib.ntnu.edu.tw/bitstream/309250000Q/21788/2/metadata_0111004_01_046.pdf&embedded=true

Denton, D. W. 2012. “Enhancing Instruction through Constructivism, Cooperative Learning, and Cloud Computing”. *TechTrends* 56(4), 34-41.

Derderian, K. 2001. *Leaving Words to Remember: Greek Mourning and the Advent of Literacy*. Leiden: Brill [Mnemosyne Supplement 209].

Donnison, A. 2009. *The Appropriation of Death In Classical Athens*. Master of Arts in Classics. Victoria University of Wellington.

<http://researcharchive.vuw.ac.nz/handle/10063/1153> [12/08/2013]

- Grethlein, J. 2010. *The Greeks and Their Past: Poetry, Oratory and History in the Fifth Century BCE*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hall, R. H., Hall, M. A., & C. B. Saling. 1999. "The Effects of Graphical Postorganization Strategies on Learning from Knowledge Maps". *The Journal of Experimental Education* 67(2), 101-112.
- Hornblower, S. 2003. *Θουκυδίδης. Ο ιστορικός και το έργο του*. Μτφρ. Α. Μανιάτη. Αθήνα: «Τυπωθήτω» - Γ. Δαρδανός.
- Κακριδής, Ι. Θ. 1981. «Περικλέους Επιτάφιος». Στο *Ελλήνων λόγοι: από τον κόσμο των αρχαίων*, τόμ. 2, 174-180. Θεσσαλονίκη.
- Kennedy, G. A. 1963. *The Art of Persuasion in Greece*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Lave, J, & E. Wenger. 2005. *Κοινωνικές όψεις της μάθησης. Νόμιμη περιφερειακή συμμετοχή*. Μτφρ. Ε. Γεωργιάδη. Αθήνα: Σαββάλας.
- Loraux, N. 1992. *Τα τέκνα της Αθηνάς*, επιμ. Γ. Ανδρεάδης. Αθήνα: Νέα Σύνορα-Λιβάνη.
- Loraux, N. 2006. *The Invention of Athens. The Funeral Oration in the Classical City*, αγγλ. μτφρ. Α. Sheridan. Cambridge, Mass.: The MIT Press [Zone Books]
- Masek, Brooke Heather. 2011. *'Kalos Thanatos': The Ideology and Iconography of the "Demosion Sema" at Athens in the 5th and 4th Centuries BCE*. Master of Arts in Art History. University of Oregon Graduate School.

<https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/handle/1794/11288>

[12/08/2013]

Mayes, T., & S. de Freitas. 2007. "Learning and E-learning. The Role of Theory". Στο H. Beetham and R. Sharpe (eds.), *Rethinking Pedagogy for a Digital Age. Designing and Delivering E-learning*, 13-25. London & N.Y.: Routledge.

<https://curve.coventry.ac.uk/open/file/c5fcff83-40ac-d484-878b-0eec34733ed1/1/Learning%20and%20e-learning.pdf>

Πόλκας, Λ., & Κ. Τουλούμης. 2012. *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.3ancient_greek_pol_kas-touloumis_0.pdf [12/08/2013]

Πόλκας, Λ. 2007. «Χαρτογράφηση αρχαιοελληνικού κειμένου με τον υπολογιστή». *Φιλολόγος* 130, 555-568.

<http://www.epea.gr/content.php?id=281>

Weinberger, A. 2003. *Scripts for Computer-Supported Collaborative Learning Effects of Social and Epistemic Cooperation Scripts on Collaborative Knowledge Construction*. PhD Thesis. München: Ludwig-Maximilians-Universität.

http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/19/01/71/PDF/Weinberger_2003.pdf

[12/08/2013]

Ziolkowski, J. 1985 (ανατ) [¹1981]. *Thucydides and the Tradition of Funeral Speeches at Athens*. Salem (New Hampshire): The Ayer Company.

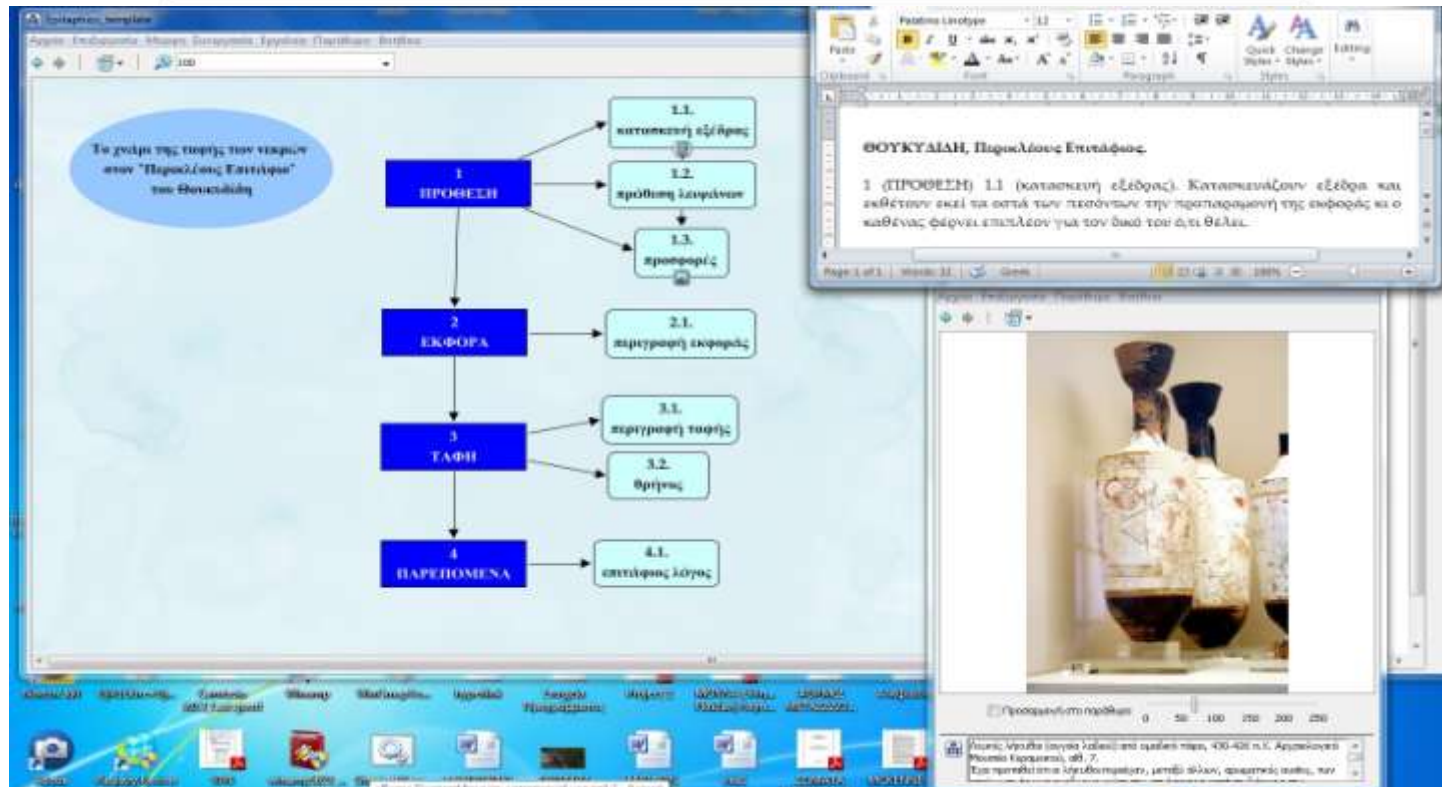
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

The image is a composite of three elements:

- Flowchart (Left):** A vertical flowchart on a blue background detailing the plot of the Iliad. It consists of six main stages:
 - ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ** (Preliminary): Subdivided into 1.1. ανοίγηση νεκρού (opening the dead) and 1.2. παρακώλυση νεκρού (prevention of the dead), with further sub-steps like πίσω, μπροστά, and νύκτα.
 - ΠΡΟΘΕΣΗ** (Intention): Subdivided into 2.1. θρήνος (lamentation), which includes 2.1.1. λόγος (speech) and 2.1.2. χειρονομία (gesture).
 - ΕΚΦΟΡΑ** (Lamentation): Subdivided into 3.1. περιγραφή νεκρού (description of the dead).
 - ΚΑΥΣΗ** (Burial): Subdivided into 4.1. σπομίδια πύρα (funerary pyre), 4.2. γούρι (urn), 4.3. σφραγισμός σφραγί (sealing with a seal), 4.4. απόλαση / σπένση (offering / libation), and 4.5. τοποθέτηση λαχρίδιων με κείματα (placement of amulets with incense).
 - ΤΥΜΒΟΣ** (Tomb): Subdivided into 5.1. πλάτη ή κορυφή τάφου (back or top of the tomb), 5.2. τρύπα (hole), and 5.3. ενταφιασμός / σπένση / σπένση (burial / offering / libation).
 - ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ** (Aftermath): Subdivided into 6.1. κείματα / ανάμεικτα (incense / mixed) and 6.2. κείματα / ανάμεικτα (incense / mixed).
- Word Document (Top Right):** A Microsoft Word window titled "ΕΝΘΕΤΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΕΚΡΟ ΤΥΜΒΟ, ΕΛΛΑΔΑ, ρομ. α". The text is a Greek inscription:

ΕΝΘΕΤΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΕΚΡΟ ΤΥΜΒΟ,
ΕΛΛΑΔΑ, ρομ. α
..... από στο κεί
σηθρον οι σκευή, κείματα του θύτου.
Αυτοί κείματα με το κείμα τους το θείον προνοή,
α σκευάζοντας σκευάζοντας οι γυναίκες.
Πρώτη έκδοσης του νεκρού της θύτου έκδοσης η έκδοσης,
κείματα μες στο δειχ της χείρας του κεφαλή του "Βεταί".
- Photograph (Bottom Right):** A photograph of a vase painting showing a burial scene. A large, dark, rounded object (the urn) is being placed into a tomb. Several figures are visible around the tomb, some appearing to be in mourning or performing a ritual. The scene is set within a circular frame, typical of ancient Greek vase art.

Εικόνα 2: Ένθετο κείμενο και εικόνα (δεξιά) ως υπερσύνδεσμος στο μοτίβο 2 (ΠΡΟΘΕΣΗ), τυπικό μικροστοιχείο 2.1 (Θρήνος)

The screenshot shows a presentation slide titled "Το χερί της τιμής των νεκρών στον 'Περικλέους Επιτάφιο' του Θουκυδίδη". The slide contains a flowchart with four main stages:

- 1 ΠΡΟΘΕΣΗ**
 - 1.1 κατασκευή εξέδρου
 - 1.2 πρόθεση λαβράνων
 - 1.3 προσφοράς
- 2 ΕΚΦΟΡΑ**
 - 2.1 περιγραφή εκφοράς
- 3 ΤΑΦΗ**
 - 3.1 περιγραφή ταφής
 - 3.2 θρήνος
- 4 ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ**
 - 4.1 επιτάφιος λόγος

Overlaid on the right is a text window titled "ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ, Περικλέους Επιτάφιος." containing the text for section 1.1:

1 (ΠΡΟΘΕΣΗ) 1.1 (κατασκευή εξέδρου). Κατασκευάζουν εξέδρα και εκθέτουν εκεί τα οστά των πεσόντων την προπαραμονή της εκφοράς κι ο καθένας φέρνει επιπλέον για τον δικό του ότι θέλει.

Below the text window is a photograph of several ancient Greek burial urns (exedra) on a table.

Εικόνα 3: Ένθετο κείμενο και εικόνα (δεξιά) ως υπερσύνδεσμος στα τυπικά μικροστοιχεία 1.1 & 1.3 – μοτίβο 1(ΠΡΟΘΕΣΗ)

